

SKUTEČNOST

NEZÁVISLÁ REVUE
ŘÍDÍ REDAKČNÍ KRUH V LONDÝNĚ A MNICHOVĚ

Ročník III.

Únor 1951.

Číslo 2.

O B S A H

DISKUSE

ZAKLADNÍ PROBLÉMY ČS. ZAHRANIČNÍ POLITIKY *Otto Friedman*

K TŘETIMU VÝROČÍ ÚNORA *Jaromír Smutný*

O NAŠI NEZAVISLOST *Prof. Dr. Jaroslav Stránský*

SOCIALISTICKÝ REALISMUS V KOMUNISTICKÉ SOUSTAVĚ *V. Deyl*

„CO DĚLAT?“ *V. Man*

ZPĚT K HLUBINĚ BEZPEČNOSTI *Justus*

BRATRSTVÍ VĚŘÍCÍCH *Otakar Březina*

Nová literatura

Dopisy

Ženy a politika

ČTENÁŘŮM „SKUTEČNOSTI“!

Obracíme se na čtenáře nezávislé revue „Skutečnost“ s prosbou o zaplacení předplatného.

Naše závazky vůči tiskárně a náklady distribuční jsou tak značné, že *další vycházení Skutečnosti bude ohroženo, nenalezneme-li u svých čtenářů dosti porozumění.*

Prosíme o vyrovnání předplatného za minulý rok všude tam, kde je to jen trochu možné, zejména však o zaslání předplatného na rok 1951.

Čtenářům, kteří na tuto naši zdvořilou prosbu nebudou reagovat, *nebudeme moci zaručit další zasilání „Skutečnosti“.*

Doufáme, že naši odběratelé pochopí obtíže, které je nám překonávat při vydávání nezávislého měsíčníku a že vyrovnáním předplatného zabezpečí jeho další existenci.

ADMINISTRACE.

ZMĚNA ADRESY ADMINISTRACE.

Administrace „SKUTEČNOSTI“ přesídlila do Londýna. Předplatné, objednávky a změny adres odběratelů hlaseť lask. na: „SKUTEČNOST“, 28, Orchard Crescent, Edgware, Middlesex, England.

NEOPOMEŇTE NIKDY OZNÁMIT ZMĚNU SVÉ ADRESY. ZASÍLEJTE NÁM ADRESY NOVÝCH ODBĚRATELŮ. ROZŠIŘUJTE „SKUTEČNOST“

UPOZORNĚNÍ ODBĚRATELŮM VE ŠVÉDSKU A V DÁNSKU:

Naše čtenáře ve Švédsku a v Dánsku upozorňujeme, že náš spolupracovník ve Švédsku, p. Miroslav JANEČEK, adr.: LHS, UPPSALA 7, se lask. ujal vyřizování korespondence, expedice a předplatného za „Skutečnost“ v těchto zemích.

D i s k u s e

Od únorového puče uplynuly tři roky. Slabost, bezcílność, nejednotnosť československých demokratů, která byla jednou z příčin úspěchu komunistického násilí, je dosud typickým znakem Čechoslováků v exilu. V nejvyšším zastupitelském orgánu československých demokratů, dosud alespoň formálně jednotném, zavládl zmatek a rozkol, který nepochybně nepřimo posílí komunistické postavení ve vlasti. Energie mnohých politických a kulturních pracovníků je zbytečně vyčerpávána neplodnými stranicko-osobními boji a půtkami, které často postrádají opravdového politického podkladu, zatím co hlavní úkoly demokratického exilu zůstávají takřka nepovšimnuty.

Domníváme se, že je na čase zahájit důkladnou diskusi o příčinách celé této situace, zejména o oněch problémech, jejichž ujasnění může být cenným přínosem a osvětlením budoucnosti. Přinesli jsme již a také v tomto čísle přinášíme některé podnětné články v tomto ohledu. Nyní uvítáme diskusi co nejkonkretnější, diskusi o nejzávažnějších, specificky československých problémech. Doufáme, že pisatelé budou na sebe navazovat a že se diskuse tak stane kolektivní. Nejde ovšem o to, aby bylo dosaženo úplné jednoty názorů — není to možné ani žádoucí. Považujeme však za velmi důležité zjistit, v kterých podstatných otázkách se Čechoslováci v zahraničních otázkách shodují, v kterých se rozcházejí a jaké jsou ideové příčiny jejich nesouhlasu.

Zahajujeme diskusi výtahem z přednášky Dr. Otty Friedmana, pojednávající o několika základních aspektech československé zahraniční politiky (důkladný rozbor československé tragédie nalezne čtenář ve Friedmanově knize The Break-Up of Czech Democracy, jejíž recenzi přinášíme na jiném místě). Tato přednáška a kniha, v níž jsou načrtnuté argumenty rozvedeny, by mohla být theoretickým východiskem diskuse.

Uvítáme každý vážný příspěvek, každou věcnou a neosobní, třeba ostrou kritiku a polemiku, která přispěje k ujasnění politického myšlení. Zvláště vyzyváme k účasti všechny naše přední politické myslitele a pracovníky. Domníváme se, že především oni mají československé veřejnosti předložit své uvážené názory na nedávnou minulost a svůj politický program.

*

ZÁKLADNÍ PROBLÉMY ČESKOSLOVENSKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY

Zhuštěný nástin přednášky proslovené na schůzi Ústavu Dr. E. Beneše 6. listopadu 1950.

OTTO FRIEDMAN (Londýn).

ZAHRANIČNÍ politika je všude nejobtížnějším problémem politickým a všude se v ní dělá mnoho chyb, poněvadž poměrně málo politiků je obeznámeno se všemi komplikacemi situace za hranicemi svého státu. V Československu, které vzniklo z dovedné zahraniční politiky Masarykovy a Benešovy za první světové války, zahraniční politika hrála prvořadou úlohu a měla velký vliv na uspořádání vnitropolitické.

V každé praktické situaci úspěch zahraničně-politického jednání závisí na daných poměrech a na dovednosti těch, kdo ji provádějí, na jejich schopnosti postihnout svéráznost té které situace, na jejich způsobilosti přesvědčit své stoupence a cizí státníky a na jejich taktické obratnosti.

Při studiu jde však jen o vyhrocení základních problémů, které se budou muset řešit postupem času podle daných okolností. Téma lze rozdělit na čtyři body:

1. Světové postavení ČSR (poměr k Rusku, západním demokraciím a Spojeným Národům).
2. Poměr k Německu.
3. Spolupráce s malými státy střední Evropy.
4. Poměr Čechoslováků k otázkám evropského sjednocení.

I. POMĚR K RUSKU A K ZAPADNÍM DEMOKRACIÍM.

Zde je účelné rozeznávat mezi postavením mocenským a postavením mravním. Ku konci světové války a po ní demokratické státy (Francie, Anglie a Spojené státy), s jejichž mravními ideály jsme souhlasili a které z mravních důvodů uznávaly československou samostatnost a demokracii, pomáhaly nám také mocensky. Naše mravní i mocenské postavení se krylo.

Mnichovem nastal pro nás rozpor mezi těmito dvěma zásadami. Naše spoléhání na pomoc Západu a Společnost národů selhalo. To vyvolalo u mnoha lidí pochybnosti, zda politika, která nebyla ochotna se „realisticky“ dohodnout s Hitlerem, byla správná. Mravní

zásada dohody s demokratickými státy, které Dr. Beneš tak věrně sloužil tím, že usiloval o právní zabezpečení státu a podporoval Společnost národů proti všem útočnickům — i když útok nesměřoval proti nám — převládala v československé zahraniční politice až do Mnichova a také po něm v prvních dvou letech druhé světové války. Tehdy jsme kráčeli za Anglií a Amerikou, kde na př. president Roosevelt v projevu o čtyřech svobodách znovu formuloval mravní zásady zahraniční politiky demokratických států.

Vstupem Ruska do války nastala situace nová a podivuhodná v tom smyslu, že bojující proti diktatuře jedné, nacistické, byli jsme rádi, že nám diktatura druhá, sovětská, přišla, třebaže nedobrovolně, na pomoc. Tehdy se na Západě šířila iluze, že SSSR je svébytnou demokracií a jeho vůdcové jsou mírumilovní. Tato iluze vedla k dalekosáhlým ústupkům Sovětskému Svazu v Teheráně a na Yaltě, v otázce polské, německé a mnoha jiných.

Čechoslováci značně přispívali k šíření této iluze. Ke knize „Demokracie dnes a zítra“ president Beneš napsal dodatek, ve kterém rozvinul zvláštní teorii o možnosti spolupráce a sblížení mezi státem sovětským a demokratickým. Doporučoval, aby se demokracie vyvíjely „doleva“ (znárodnění, plánování a sociální reformy) a sovětský stát „doprava“ (občanské svobody). Tím vlastně kritisoval demokracie — psal v době, kdy anglický parlament měl konservativní většinu — i Sověty. Poněvadž však o konkrétních podmínkách takového vývoje neuvažoval, budil v neinformovaných čtenářích *ilusi*, že se sovětská diktatura takto vyvíjeti může, ba dokonce snad tímto směrem vyvíjí. Českoslovenští politikové v Londýně a později v Praze mnohokrát mluvili o demokratičnosti sovětského režimu. Dr. Ripka na př. zdůrazňoval, že se můžeme na Sověty spoléhat, jim bezpodmínečně důvěřovat a vyslovoval radost z jejich rostoucího vlivu. Tato iluze byla nebezpečnější než sama rusko-československá smlouva, poněvadž dchoda s Ruskem byla v nějaké formě účelná. Horší byla

iluse, že právě ti, jimž šlo o to, aby nás dostali do područí, jsou zárukou naší samostatnosti. Jejich idealisováním Čechoslováci idealisovali a mravně podporovali lidi, kteří utlačovali národy Čechoslovákům blízké a znásilňovali demokraty (Mikolajczyka) v okolních státech (Polsko, Maďarsko). Českoslovenští demokraté, nejenže nepodporovali své přirozené demokratické spojence v okolních státech, nýbrž mravně podporovali jejich nepřátele. Dnes, naproti tomu, očekávají pomoc od západních demokratů, kteří se mají řídit mravní zásadou, kterou českoslovenští demokraté v letech 1943-48 opustili. Žádají na nich, aby je podporovali proti komunistům nejen z důvodů oportunních, nýbrž také a hlavně proto, že komunistická diktatura je mravně škodlivá a nespravedlivá.

Nelze očekávat od druhých, co nejsme ochotni provádět sami. Jsou českoslovenští demokraté ochotni upřímně podporovat, podle svých sil, aspoň mravně, demokraty polské, bulharské, maďarské a ruské? To je vážný problém mravní, o kterém třeba uvažovat, diskutovat a rozhodnout se. Nejde o to, odměřovat, kdo se dopustil chyb větších, ale nutno si ujasnit, nakolik si Čechoslováci své mezinárodní postavení mravně pokazili sami.

Uznáme-li zásadu, že jsme ochotni podporovat demokraty v ostatních státech, naprosto to neznamená, že se musíme stát pasivním objektem demokratických velmocí. Přibližně od r. 1944 Čechoslováci podporovali zásadu absolutního nadřazení pěti velmocí v Bezpečnostní radě a při jiných příležitostech. Takové stanovisko je pochopitelné u občanů těchto velkých mocností, ale přiči se zájmům malých národů. Avšak i ve Spojených státech se vyskytli lidé, kteří žádají změnu hlasování ve sborech Spojených národů, aby bylo možno přehlasovat agresivní velmoc a aby se tak prohloubil vliv menších národů na uspořádání světa. Je v zájmu Čechoslováků, aby bedlivě sledovali tyto tendence.

2. POMĚR K NĚMECKU.

Čechoslováci vedli odvěký boj proti německému útlaku. Ale *Masaryk* (a také *Hus* a jiní) rozlišovali mezi dobrými a špatnými Němci, mezi Goethem, Beethovenem s jedné a Bismarckem, prušáctvím s druhé strany. Usiloval o přátelskou spolupráci s Němci demokratickými. To bylo nejen mravně správné, nýbrž zároveň také jediné realistické sta-

novisko pro stát ležící v blízkosti mocného Německa. S tím souvisel také náš poměr k německé menšině v Československu. V první republice *Masaryk* i *Beneš* se snažili o co nejuzší dohodu s německou menšinou. Tak velkou váhu kladli na tento úkol, že oni, socialisté, se nerozpakovali dosáhnout vládní spolupráce s Němci v koalici let 1926-1929, za cenu vehnání socialistických stran do opozice.

V prvních letech po Mnichově prezident *Beneš* i jiní českoslovenští politikové zdůrazňovali, že se žádného československého občana německé národnosti nevzdáme. Tato politika byla později zvrácena v hromadný odsun. Způsob, jakým byl odsun prováděn, rozhořčil některé z našich nejlepších přátel v zahraničí (na př. řeč posl. Miss Rathbone v anglické sněmovně).

Opět jsou zde dva problémy: mravní a mocenský. Mravní problém bude Československo tížit, pokud si jej nepřiznají. Z mocenského hlediska třeba vidět, že sudetští Němci jsou dnes v Německu a vykonávají určitý tlak na německou politiku. Dva problémy, jejichž rozboru by se měla věnovat zvláštní pozornost.

Po první světové válce *Masaryk* a *Beneš* očekávali, že Německo bude demokratické a že bude možno s ním spolupracovat. Po druhé světové válce *Beneš* s takovým vývojem nepočítal a sdílel Churchillovu a Rooseveltovu domněnku, že Německo zůstane po dvě generace v područí a pod kontrolou čtyř velmocí, které je budou pomalu vychovávat k demokracii. Za takových okolností nezdálo se ovšem nutným brát zřetel na veřejné mínění v poválečném Německu. Českoslovenští politikové v Londýně za války podporovali stanovisko *Vansittarta*, který neuznával existenci dobrých Němců. Vášně, třebaže pochopitelná za války, není dobrým poradcem. *Vyhnavše Němce, Čechoslováci cítili, že budou proti revisionistickým snahám německým potřebovat zvláštní podpory Sovětského Svazu.* Tím se jejich závislost na něm ještě více prohlubovala. Kdyby došlo k spolupráci mezi demokratickými Němci a demokratickými Čechoslováky (na př. v rámci evropského sjednocení) odpadl by ten strach, který přispěl k závislosti na Rusku.

3. SPOLUPRÁCE S MALÝMI NÁRODY STŘEDNÍ EVROPY.

Masaryk v „Nové Evropě“ (1917) doporučoval dobrovolnou federaci středoevropských států. Malá Dohoda tento úkol nesplnila.

Roku 1940 československá a polská vláda v Londýně se dohodly, že budou připravovat konfederaci, ke které se ostatní středoevropské státy budou moci připojit. Československá vláda však později od této dohody ustoupila. Problém však zůstává. Kdyby existoval semknutý blok středoevropských národů, mohl by klásti daleko větší odpor expansivnosti německé nebo ruské, než ojedinelé státy malé. Kromě toho větší celek byl by prospěšný i hospodářsky.

Středoevropská federace má také význam propagační. Komunisté mají program dynamický, slibují plánovité hospodaření ve větším nadnárodním celku. Tato část jejich programu získala jim mnohé stoupence na levici, podobně jako organisování evropského hospodářství nacisty získalo těmto mnohé stoupence v československé pravici. Proto vyzdvihování federace jakožto politického cíle má význam propagační, i když se může při tom uvažovat, zda se k tomuto cíli lépe dojde rostoucí spoluprací funkční, nebo přes konfederaci anebo jinou cestou.

Habeas animam . . .

. . . V těchto dnech se odehrával ještě jeden proces, o kterém se musím zmínit; soud nad katolickými duchovními v Praze. Je to poslední článek v dlouhém řetězu přízraků. Procesy, v kterých obžalovaní obžalovávají sami sebe, v kterých staří komunisté, kteří se nikdy nezachvěli před hrozbou mučení, dokazatelně lžou, aby mohli požádat o odsouzení. Procesy, při kterých se kněží ponižují a líčí svůj život, lžou, lžou sobě samým ukazující na svou vinu. Toto je skutečnost, která bude v dějinách charakterisovat naši dobu. Často se říká, že jejím hlavním rysem je vynález rozložení atomu; je nutno připojit rozložení duše. Nevím, který z těchto dvou vynálezů je strašnější. Oba však ohrožují život samotného lidského pokolení.

Liberální hnutí novověku započalo dovoláváním se „habeas corpus“. Ve dvacátém století, v okamžiku, kdy jsme se domnívali, že otázka blahobytu každého z nás je rozluštěna, jsme vrženi do obranných řad, daleko zpět. V tomto okamžiku by měl znít povel nového hnutí odporu proti totalitě „habeas animam“: právo každého člověka na vlastní duši.

Ignazio SILONE (Z řeči pronesené na schůzi mezinárodního výboru Konresu pro soubodu kultury — Bruxelles, listopad 1950).

4. POMĚR K OTÁZKAM EVROPSKÉHO SJEDNOCENÍ.

Evropské sjednocení má podobný propagační význam jako středoevropská federace. Je jasné, že evropské státní hranice se staly překážkou masové výroby a moderního hospodářství. Hospodářské obtíže přispívají k vzrůstu komunismu. Musíme počítat s tím, že se Sověty v historicky dohledné době pokusí o ovládnutí západní Evropy. Semknutá Evropa jim může odporovat lépe než Evropa rozkouskovaná. Vzrůst blahobytu, který by vyplynul z evropského sjednocení, měl by také propagační význam za „Železnou oponou.“

Je nutné, abychom rokovali o způsobu, jak se sjednocení má provádět. Zda souhlasíme s těmi, kteří jsou ochotni se spojit jen se socialisty, nebo jen s katolíky, anebo na základě jiných zvláštních podmínek. Je možné, že se evropským sjednocením některé strany a hospodářské tendence posílí a jiné oslabí. Podle mého soudu, podmínkou sjednocení má být nikoli takterá politická doktrína nebo náboženské kredo, nýbrž jedině oddanost zásadám demokracie a důsledný odpor proti všem tendencím diktátorským.

K TŘETÍMU VÝROČÍ ÚNORA

JAROMÍR SMUTNÝ (Londýn).

V mezinárodní politice se už užil výraz „Mnichov“ pro známý druh politického ustupování. V naší vnitřní politice se asi také ujme výraz „únorové politiky“ pro politický postup charakterisovaný událostmi, které se sběhly u nás v únoru 1948. Obě jména jsou data dvou významných mezníků v naší soudobé historii a zůstanou také symbolem určité politiky své doby.

PSATI úvahu k výročí událostí, které vyvrcholily únorovým pučem komunistů, není věc ani snadná, ani příjemná. Není snadná proto, že v krátkém článku není možno se rozepsat o příčinách, které nás k únoru dovedly, a není příjemná proto, že nám znovu přivádí na mysl okolnosti, za jakých tento československý převrat byl proveden a které měly v zápětí nejen nesmírné následky pro celý stát, ale postavily nad to i československou demokracii v nepříznivé světlo. A chtěj nechtěj vnucuje se vždy i otázka, zda demokracie neprohrála také trochu svou vlastní vinou.

Příčiny, které nás dovedly k únoru, jsou v hlavních rysech známy a historie únorových událostí také nebude dlouho záhadou. Vzpomínajíc dnes tohoto výročí připomeňme si co nejstručněji nejbližší naši minulost a společnou přítomnost i budoucnost.

Válka je veliký pohyb mas a oživuje vědomí jejich bolesti a tužeb. V myslích lidských zástupců, které nesou tíži války na svých bedrech, vyvolává touhu po spravedlivější úpravě jejich životních podmínek a po rovnoměrnějším rozdělení břemen. Proto válka byla vždycky východiskem velkých sociálních hnutí, ať směrem doleva nebo doprava, podle toho, kdo ji vedl a proč ji vedl.

Prvá světová válka, která přinesla osvobození potlačeným národům evropským, vytvořila příznivé podmínky k velkému politickému i sociálnímu převratu v carském Rusku. Těchto podmínek, kterých nedovedli využití ruští demokraté, využili obratně bolševici ke své ultraradikální revoluci sociální. U nás, pod duchovním vlivem Masarykovým, v národě, jenž měl hluboké tradice demokratické, vedly revoluční tendence poválečné k rozumné míře sociálních a hospodářských reforem, které, i když byly kritikovány jako radikální, se ve svém vývoji a ve svých důsledcích ukázaly zdravé a úspěšné.

Druhá světová válka měla následky stejné, v ohledu sociálním ještě pronikavější: každý

stát, jenž se války zúčastnil a v němž válečné události uspíšily nutnost hospodářských reforem, šel svou vlastní cestou a jednal podle vlastních metod. I Velkou Británii, zemi ve všech vrstvách hluboce konservativní, ale která má velmi živý smysl politický i sociální a která ve své politice se řídí opravdovými ohledy na zásady mravnosti a prosté lidské slušnosti, stejně jako praktickými zásadami životních realistů, přivedly poválečné nutnosti k neobyčejně radikální — aspoň pro tuto zemi — politice sociální.

Jaké úkoly měla před sebou za druhé války naše politika pro dobu poválečnou? Především bylo třeba počítat s nezbytností nového sociálního a hospodářského uspořádání, nehledě na jiné problémy vyvěrající z likvidace války a německé okupace. Šlo o to, jaké reformy dělat, jakým způsobem a jak daleko v těchto reformách jít. Za druhé bylo nutno předvídat, že dojde k zápasu o vliv na rozsah těchto reforem a o to, kdo je bude uvádět v život.

Pro náš stát připravil demokratický a velmi pronikavý program dr. Beneš m. j. svým spisem „Demokracie dnes a zítra“. Českoslovenští komunisté v Moskvě připravili pod vlivem sovětským a za účasti sovětských praktiků svůj program vlastní. *Nevýhodou demokratických stran bylo, že zásady Benešova programu neformulovaly jako návrh svého vládního programu, takže při moskevských jednáních v březnu 1945 mohl být dán na pořad jednání jen jediný hotový návrh připravený komunisty, jež demokratičtí zástupci pak skoro pasivně přijali jako t. zv. program košický.* V této věci komunisté dosáhli nesmírně cenného úspěchu, neméně cenného nežli byl jejich úspěch při obsazení vedoucích míst v první košické vládě.

Presidentu republiky bylo jasno již z jednání s komunisty v Moskvě r. 1943, že se za žádných okolností nevzdají úsilí o uchvácení vší moci ve státě, jestliže budou mít k tomu příležitost a příznivé podmínky. Dr. Beneš

založil svůj program obrany proti tomuto nebezpečí na výchově lidu k demokracii a snažil se zabránit, aby se vytvářely podmínky vhodné pro komunistickou agitaci. *Hlásal proto potřebu demokracie nové, která by vyšla vstříc oprávněným tužbám lidu.* Vštěpoval lidu víru v tuto demokracii a víru ve vítězství svobody a míru, budou-li opřeny o práci a správné chápání úkolů každého občana. Jeho apoštolské hlásání víry v demokracii — vtělené v nesčetné projevy k delegacím ze všech vrstev a krajů, které k němu přicházely, nebo k nimž zajížděl, v projevy, kterým se dostávalo nejširší publicity — padlo na dobrou půdu. Očekávalo se s oprávněním, že úspěch společné práce všech demokratů — a nikdo nemůže popřít, s jakou vehemencí demokratické strany proti komunismu propagačně pracovaly — se projeví ve volbách; je jisté, že úspěch by se býval projevil, kdyby ke svobodným volbám bylo došlo. A mohutné manifestační průvody nekomunistických stran z r. 1947, skutečné to mobilisace straníků v občanském šatě i v uniformách, opravňovaly k přesvědčení, že proti všem pokusům komunistů zvrátit stávající řád násilím se postaví uvědomělé, informované, na vše připravené a svými politickými vůdci vedené masy občanů demokratických.

Když 20. února demise dvanácti ministrů neočekávaně uvolnila napětí, v němž náš veřejný život již po několik měsíců byl, dalo se předpokládat, že jde o záměrnou a do všech důsledků promyšlenou akci a že se demokratické strany rozhodly vybojovat boj s komunisty, k němuž za všech okolností muselo dříve či později dojít, majíce při této příležitosti iniciativu ve svých rukou. *Vývoj událostí příliš brzy ukázal, že toto očekávání se nesplnilo.*

V době předúnorové bylo veřejným tajemstvím, aspoň ve všech politických kruzích, že komunisté připravují akci, pomocí jíž by před volbami dosáhli takového vlivu na veřejné mínění, aby volby dopadly zaručeně v jejich prospěch a že jsou odhodláni *necouvnut ani před násilím.* Počátek akce byl chystán na konec měsíce února a provedení komunisté na Slovensku na podzim r. 1947.

Očekávalo se a počítalo se s tím, že komunisté, kteří si nebyli jisti svou převahou a nevěděli, zda, vedouce své akce proti vládě a parlamentu, nenarazí na značný odpor, nebudou nuceni zatýkat poslance a nakonec se obrátit i proti prezidentu republiky. V tomto

případě by možná demokratické strany byly mohly zmobilisovat své straníky k obraně a dát pak příležitost k povolání i jiných obranných prostředků, což v úmyslu bylo. Ovšem i zde vše záviselo na pohotovosti politických vůdců postavit se v čelo boje a na tom, zda aspoň částečně byly přípravy k obraně a odporu ve stranách vykonány.

Neočekávaný vývoj, vyvolaný demisí ministrů, dal událostem jiný spád a jiný směr a překvapil všechny, kdož mohli hrát v tomto zápasu významné úlohy. Ukázalo se, že demokratická veřejnost o této akci nebyla informována, byla nejednotná a nepřipravená, a dříve nežli si mohla uvědomit, o co ve skutečnosti jde, stali se komunisté přes noc pány Prahy a všech větších měst. Provedení puče a vývoj krise se sice několik dnů protahovaly, ale průběh událostí již diktovali komunisté, kteří rychle využili překvapení a pustili v chod celý svůj násilnický aparát, cvičený na převrat již po mnoho měsíců. Bez boje a bez odporu se jim podařilo uskutečnit plány, o nichž se domnívali, že jim o ně bude třeba zápasit.

Za hranicemi se často setkávám s nejrůznějšími výklady únorových událostí, stejně jako s pochybnostmi, zda prezident republiky postupoval správně či vhodně při řešení této krise. Tuto otázku posoudí nestranně jen historikové. Byv svědkem všech událostí v oné krizi a máje možnost sledovat jejich vývoj od února až do presidentovy smrti a podnes, jsem plně přesvědčen, že historie, až budou známy všechny podrobnosti, bude soudit pravděpodobně tak, jako to ve své většině už dávno rozsoudil národ doma. President Beneš počítal s útočnou akcí komunistů, ale za jiné konstelace. Nenadálý vývoj překvapil i jeho, stejně jako Jana Masaryka a mnohé jiné, časově i formálně. Ve ztracené situaci, nedočkav se žádného projevu odporu proti komunistům, pod tlakem ulice, při tom těžce nemocen, přijal s osobním sebezapřením ze všech možných řešení (z nichž žádné nemohlo být dobré), to, které podle jeho soudu bylo za daných okolností nejméně špatné. Dnes často slyšíme různé úvahy a rady, jak jinak, jak lépe by bylo bývalo možno všechno rozřešit. Možná. Ale většina takovýchto teoretických alternativ opírá se o neskutečné předpoklady a zabývají se jimi ti, kdož po činu jsou moudří a nemají potřebu zatěžovat se ve svých úvahách pocitů odpovědnosti, které mají ti, na nichž leží v daném okamžiku tíha rozhodování.

Tolik prozatím o únoru a minulosti. Přítomnost je těžká. Z domova přinášejí zprávy potvrzení o stále vzrůstajícím útlaku mravním a kulturním, o pronásledování, trestech a popravách, *ale také bohatá svědectví o mravní síle, s níž se náš lid brání a která je zárukou, že ještě dlouho — a jsem si jist, že nikdy — se komunisté nestanou pány myslí a srdcí Čechů a Slováků.* Nevinní platí strašnou cenu za reformy, kterými chtějí samozvaní spasitelé národa a pracujícího lidu ve svých snech a ve své touze po moci nahradit překotně staré řády novými. Ať nás to sebe více bolí, nesmíme ztrácet s mysli fakt, bez ohledu na komunistické původce tohoto zla, že to, co se doma děje, je skutečnost, která má ještě hlubší kořeny, nežli jen bolševický převrat a která nám zanechá nesnadné dědictví. Emigraci připadá odpovědný úkol všechno to na svobodě promýšlet a hledat cesty k nápravě, což bude její přínos, až se jednou vrátí se svými zahraničnickými zkušenostmi a znalostmi.

Přítomný úděl emigrace je ovšem také velmi těžký. V táborech v Německu je stále mnoho uprchlíků, jimž se ještě neotevřela brána žádné pohostinné země. Nesnadné jsou pracovní podmínky našich studentů a mladé inteligence; vůbec po stránce kulturní máme mnoho co dohánět, nemáme slušného listu, jenž by informoval uprchlíky, a o nás zase informoval objektivně cizinu, nemáme knihy, ani studijní střediska. Svépomocí bylo sice již vykonáno mnoho krásného, ale hlavní práce ve všech směrech čeká na nové vedení naší emigrace.

Také po stránce politické — mohu-li to tak nezat — jsou poměry mezi námi neutěšené. Mluví se o svornosti a spolupráci, ale zdá se, že v některých kruzích není to s těmito hesly míněno příliš opravdově.

Přes velké potíže v mezinárodní situaci, přes to, jak zlé jsou poměry doma i mezi námi za hranicemi, není třeba se dívat na budoucnost černě. Naopak. Pražský únorový puč byl počátkem zvratu v nazírání mezinárodní veřejnosti na skutečnost komunistického nebezpečí, cosi obdobného, jako Hitlerovo obsazení republiky v březnu 1939 bylo počátkem obratu v poměru světa k nacismu. V tomto ohledu je možno přičísti náš únor jako cenný, byť i pasivní, přínos v boji proti komunismu.

Demokratický svět, přes všechny rozpory co do okamžité taktiky, je definitivně rozhodnut zabránit, třeba i silou zbraní, dalšímu pronikání ruského komunismu. V tom je i

pro nás záruka, že v dohledné době, ať bojem nebo bez boje, zanikne také nadvláda ruského komunismu v zemích, jež Rusko dnes ovládá pomocí zfanatisovaných stoupců komunistických stran.

Náš přínos v boji světové demokracie proti komunismu, o němž tak rádi mluvíme, nemůže být prozatím veliký: musíme zůstat pevnými, pracovat dobře všude tam, kam nás osud zažene a přispět v zápase, kde o přispění budeme požádáni. A dojde-li ke skutečnému boji, národ doma i v cizině vykoná zase svou povinnost jako ji vykonával v každé z předcházejících válek na sto procent. *V době míru budiž náš přínos především v práci a ve slušnosti.*

I sociální poměry emigrační se poněkud upraví alepší; v budoucnosti budeme míti v zámoří nové velké krajanské kolonie, které musí mít vliv na vedení našich věcí, mají-li jednou ochotně přinášet oběti, které od nich budou žádané. V posledních týdnech jsme svědky rozkolu a možná rozpadu organizace, která se považovala za jediné oprávněného mluvčího nejen emigrace, ale celého státu. Je sice opravdu litovati, že v kruzích, které z těch či oněch důvodů a předpokladů se chtěly uchopit vedení exilu, se nenašlo dost rozvahy, kritičnosti a vědomí odpovědnosti, aby započaté dílo, vedené ve jménu republiky, také udržely na důstojné úrovni, hodné tohoto velikého jména; ale není třeba posuzovati tuto událost tragicky. Povede naopak k poněkud vyjasňování, prohlubování a k reformě našeho zastoupení vlivem od zdola, z lidu. Jistě i v emigraci se dá vypracovat určitý, byť velmi volný způsob, jak uplatnit vliv a kontrolu lidu na to, jak a kdo ho má zastupovat, aniž se muselo sahat k extrému stranicko-politických libovolných klíčů, v emigraci zbytečných a naprosto nereálných. To neznamená, že by organizace bývalých politických straníků nebyly užitečné. V nich se mohou studovat a řešit všechny naše veřejné otázky a připravovat programy, s nimiž jednou strany předstoupí před veřejnost doma. Čím tato politická práce bude dělána soustavněji, vědeckěji a opravdověji, tím klidnější a rozvážnější bude jednou doma přechod od komunismu do normálních poměrů. A v této práci se straničtí političtí činitelé nejlépe uplatní a nejlépe se připraví na svou příští činnost.

Dnes nemáme sice v rukou osud svého státu, ale máme v nich jeho i svoji budoucnost. Závisí na nás, zda si dovedeme dobře poradit, když jsme ponecháni sami sobě, bez

starých osvědčených vůdců, a zda umožníme mladé generaci mezi sebou, aby se dobře připravila na převzetí vlády do svých rukou.

To jsou některé z myšlenek, které člověka napadají, když si v těchto dnech vzpomíná na únorový puč, na to, co mu předcházelo,

jak k němu došlo, co mohlo být a co nemuselo být, no to, co je dnes a co může být a bude zítra. *Přemýšlejme o tom všichni opravdově, v duchu Masarykově, radme se o tom bez zaujetí a bez vášně, mluvmé a pišme o tom prostě a bez frázi.*

BRATRSTVÍ VĚŘÍCÍCH

OTAKAR BŘEZINA

*Myšlenky naše koupaly se
v ohnivých vlnách
svatého léta,*

*Jež rozpaluje blankyty duší
žářem všech srpů
a zráním všech hvězd.*

*A když smyly svá bolestná znamení země,
povstaly v čistotě
prvotních světél,*

*a poznaly silné rozkoše času:
dech jeho byl sladký
naději mrtvých*

*A tajemnou vichřici vřelo v něm
rašení pupenců
všech budoucích zahrad.*

*Dni, které neměly jiter,
z dálky nám hodily světla
jak echa staleté touhy;*

*šilili jsme šilenstvím lásky, jež byla
modlitbou k Nejvyššímu.*

*Ze rtů našich sladkost její se tryskla
a přece hořely posvátnou žízni.*

*Zraky naše jí pily
z bratrských zraků
a pohledům bratří jí dávaly pítí*

*a v rozechvění neznámé blízkosti
krví nám zvonila
hubdami tajemství.*

*Sny naše se spojily v jediné snění
a šuměly tisíci stromů
jednoho hvozdu,*

*když třesením větví podávají si
poselství jednoho větru
z neznámých moří.*

*Na našich loukách ležela
vůně všech květů, sladěná
v jeden složitý akkord,*

*a světla našich duší,
nalitá v jediný plápol,
oděla barvami neviditelné*

*a hlasem všech našich spojených vůlí
nám v zázračné zahrady
rozkvetly síly.*

*I trhali jsme svá opojení, jak zrna
na jediném mystickém hroznu,*

*jež dotknutím pukala
výtryskem jednoho vína:*

*jablka jednoho stromu,
jež rozřiznuta společnou,
naší, krví se zardí,*

*polibky jediné noci, v nichž
duše zpívají o smrti
a budoucích žitích,*

*v jediném rozplání retů,
na věky nemocných rozkoší
jednoho blesku.*

(Větry od pólů.)

O NAŠI NEZÁVISLOST

JAROSLAV STRÁNSKÝ (Londýn).

II.

V ROZPRAVĚ britské sněmovny o mnichovské dohodě čtyř velmocí zakončil Churchill svůj projev o Československu těmito slovy: „*Je po všem. Mlčky, ve smutku, opuštěno a zlomeno ustupuje Československo v temnotu.*“ Byl to přílehlavý obraz a všechno, co následovalo, bylo jím správně zpodobněno a předpověděno: nejenom přeměna českých zemí v říšský protektorát a přeměna Slovenska v říšskou kolonii — vždyť ani další osudy nevymanily Československo z temnoty, do níž je Mnichov ponořil. Československo nebylo Němcům vyrváno bez sovětské pomoci. Cenu za tu pomoc při zdolání německé hegemonie nad Evropou si Sovětský Svaz vzal a má spíše v úmyslu zvětšit ji, než vzdát se jí. Odčinění Mnichova zůstává pořád ještě úkolem, a zdá se, že Mnichov sám byl účinek čehosi, co musí býti znova váženo a uváženo a možná v novém smyslu odčiněno. Mnichovskou katastrofu našeho státu podceňuje kdo se domnívá, že ji způsobil britský politik, který měl větší zálibu v deštníku než v meči. Churchill, jenž Chamberlainův a Daladierův appeasement s diktátory odmítal, připouští ve svých „Pamětech“ závažnost některých argumentů pro appeasement a píše na př.: „*Byl-li Hitler poctivý, a bylo-li uskutku dosaženo trvalého míru, měl Chamberlain pravdu.*“ Jistě se tu projevuje známá Churchillova generosnost k mrtvému politickému odpůrci, neboť Churchillovi neudržitelnost míru po zdaru Hitlerovy československé agrese nebyla otázkou, byla mu jistotou. To však nic nemění na skutečnosti, že Hitler nemusil ČSR po mnichovském zkomolení anektovat, protože ji měl v hrsti i bez anexe, a že za trvalý mír bylo by stálo Československo ve svém mlčení, truchlení, osamění a zlomení britským politikům všem. Dokud nemůžeme vyloučit svou vlastní silou, že světový mír se bude sjednávat na náš účet, musí naše bilance i naše rozpočty být bolestně skromné. V této souvislosti si také připomeňme výstrahu, která se v době naší předmnichovské krise znova a znova ozývala z britských vzkazů i odjinud: Vyrovnajte se se svými Němci a uspokojte Hitlera. Pře-

padne-li vás, nebude Západ s to pomoci vám, ani kdyby chtěl, a strhne-li se pro vás světová válka, je velmi nejisté, že by i po jejím vítězném ukončení zůstalo Československo ve svých dosavadních hranicích. Co to bylo jiného, než odkazování našeho míru na mír světový, co to bylo jiného, než připomínka, že Československo i v očích svých přátel je produkt mírové konference, s jakým by jiná konference mohla naložit jinak.

Aby byla správná naše dispoice, musí nám především být jasná naše posice. Národ, který by si svou přítomnost okrašloval svou minulostí, prohrál by i svou budoucnost. V exilu se kolportuje anekdota o emigrovavším psíku, který se chlubí, že byl doma bernardýnem. Je-li dnes ve vyhnanství opravdu všechno, co představuje náš demokratický veřejný život od roku 1918 do roku 1948, a je-li dnes z domova vyhoštěna celá Masarykova i Benešova mezinárodní i vnitropolitická koncepce československého státu, musíme mít především odvalu přiznat si, že v konkrétním světě neobstála, a teprve pak hledat sine ira et studio, proč neobstála, a nesmíme se těšit nebo mučit, že obstála, a jen Petr nebo Pavel že neobstáli. I když neobstála proto, že neobstáli Petr a Pavel, neobstála. Masaryka chránila jeho zdravá skepse před sabolibým egocentriem, a vyznal, že když odhalují jeho pomníky, říkává si on při tom: „*Dej pozor! Dej pozor!*“ Ta dvě slůvka sama jsou trvalejší pomník než byly podobizny a památky, jež mohli odstranit němečtí fašisté, nebo jež odstraňují sověští komunofašisté. Ať jakkoli bude posuzován Masaryk politik, všechno kritické ostří se skloní k poctě před jeho vlastním moudrým poznáním, že není ještě vyhráno, a že nikdy není vyhráno naprosto a navždy. Dávat pozor znamená tedy bdít, vnímat, vědět a myslit. Porážky jsou nevyhnutelné, ale nenapravitelné jsou jen, když se neodvažujeme přiznat je sami sobě v celém jejich rozsahu a významu. Češi a Slováci měli svůj stát, ale ne déle, než dvacet let, a co z něho zbylo jest nesrovnatelně horší, než co jej předcházelo. Náš obnovený stát se po dvaceti letech skončil národním ponížením jakého nikdy před

tím nebylo v tisíciletých českých dějinách. Pokus dra Beneše a jeho politických přátel vzkřísit po druhé světové válce československý stát v jeho svobodných demokratických formách se nepodařil, náš domov je pod cizím panstvím znova, a znova se musí naše děti od nejtělejších let učit cizímu jazyku, aby z nich byly výkonné nástroje cizí vůle.

Jak se to stalo?

Podle primitivního úsudku: *post hoc, ergo propter hoc*. Kdybys nebyl lezl nahoru, nebyl bys spadl dolů. Nic není jistější, než že by samostatný český stát nebyl zanikl, kdyby nebyl vznikl. Jenže to je úvaha nepřipustně zjednodušená, a historie není tak jednoduchá, jako jsou někdy historikové. Takovým simplifikátorem je ve svých Pamětech o druhé světové válce také náš upřímný přítel Churchill. Úplné rozpadnutí rakousko-uherské monarchie st. germainskou a trianonskou smlouvou jeví se Churchillovi, shrnujícímu příčiny druhé světové války, jako „kardinální tragedie“. Píše o tom dále takto:

„Po staletí poskytovalo toto přežívší ztělesnění svaté římské říše velkému počtu národů společný život s výhodami obchodními i bezpečnostními, a žádný z těchto národů nebyl by měl za našich časů dosti síly a životnosti, aby sám čelil tlaku znova ožvlého Německa nebo Ruska. Všechny tyto kmeny toužily odtrhnout se od federální a císařské struktury, a dodávat těmto tužbám odvahy považovalo se za liberální politiku. Balkanisace jihovýchodní Evropy takto pokračovala a důsledně s ní poměrně mohutně Pruska a německé říše, která, třebaže unavena a válkou zjizvena, zůstala ve své lokální převaze nedotčena. Mezi národy nebo zeměmi, které tvořily habsburské císařství, není, komu by získaná nezávislost nebyla přinesla muka, jaká dávní básníci a theologové vyhradili jen prokletým.“

To všechno je pravda, ale ta pravda neúčinně ba škodlivě slouží tomu, kdo z ní vyzývá, že kardinální tragedie se nemusila odehrát, a že se mohla neodehrát, kdyby habsburská monarchie byla první světovou válku přežila. Co Churchill říká o prospěších, které plynuly a kynuly středoevropským národům ze společného svazku, jest přesně to, co o nezbytnosti tohoto svazku říkal a psal Palacký. Spatřoval-li však Palacký v národní bezpečnosti a rovnoprávnosti rakouských kmenů samu ideu státu rakou-

ského, viděl s nemenší jistotou, že se monarchie této ideji nezadržitelně odcizuje. Přesto Palacký ani Havlíček ani Rieger a žádný z odpovědných našich vůdců až po Masaryka nehlásal proti monarchii revoluci a neskládal naděje ve válečnou katastrofu. Naše politika, buďsi pozitivní, buďsi opoziční, byla austroslavistická, a zejména Masaryk neustával horlit proti katastrofální politice a revoluční romantice. Kramář a Masaryk, každý svým způsobem a svými cestami, usilovali to, aby monarchie nevyčerpávala své mezinárodní poslání jen svou posicí v trojspolku s Německem a Itálií, ale aby hledala přátelské styky také na východě a na západě. Ani Češi ani Slováci si první světovou válku nevymyslili a k jejímu přiblížení a vypuknutí nijak nepřispěli. Katastrofou Rakouska nebyl teprve její *výsledek*, katastrofou monarchie bylo už její *vypuknutí*, neboť ono právě odňalo austroslavistickým snahám všechny vyhlídky a možnosti.

České postavení v Rakousku bylo svízelné, ale bylo únosné, a třebaže na vnitropolitické státoprávní linii jsme byli spíše na ústupu než na pochodu, hospodářský a kulturní pokrok smířoval s dočasnými neúspěchy snah autonomistických. Slovákům se vedlo hůře, ale ani u nich už nebylo pochybností, že pešťské pokusy o maďarisaci Slovenska jsou marné. I když však ústrky, které nás sužovaly v českých zemích, a útlak, který ohrožoval Slováky, byly nebe u porovnání s tím, co Češi a Slováci prožívají dnes, vypuknutí války samo bylo neklamným znakem a předzvěstí onoho pekla, které si podle obecného, ale mylného úsudku středoevropské národy neprozřetelně přichystaly. Churchill rozpoznává správně, že žádný ze středoevropských národů neměl sám dosti síly, aby čelil tlaku Německa nebo Ruska, ale Churchill zapomíná, že ani habsburský svazek této síly neměl, proto přece první světová válka vypukla, a vypuknutí války samo bylo tedy důkaz, že monarchistický svazek rakouským národům žádné bezpečnosti neposkytoval a nejméně už proti Německu, jehož přívěskem se monarchie stala. Válečné cíle monarchie na Balkáně byly ve skutečnosti válečné cíle Reichu na Balkáně, a rakouští Slované byli svázení na bojiště, aby tam umírali za politiku, jež byla hrobem slovanských vyhlídek na rovnoprávnost. Po vypuknutí první světové války a tím více po porážce monarchie, která strhla svět do této války právě svým vasalským vztahem k Německu, žádný z rakouských národů nemohl už pokračování

monarchistického svazku chtít, a žádný jiný svazek nebyl bezprostředně po první světové válce možný. Domnívá-li se Churchill, že habsburská říše mohla první světovou válku přežít, jako se domnívá, že vítězní spojenci se mohli smířit s Německem, v jehož čele by byl zůstal nezletilý Kaiserův vnuk s nějakou regentskou vládou, posuzovali patrně svou pozici hohenzolernský Vilém a habsburský Karel lépe, když sami utekli dříve, než byli vyhnáni. A kdyby nakrásně Dohoda byla jejich další vládu strpěla, jest omyl, že by se tím na dalším vývoji bylo změnilo něco podstatného. Zjitřenému německému nacionalismu byli by se Hohenzoleři buď postavili v čelo, nebo by mu byli odporovali s vyhlídkami ještě menšími než systém výmarský. Jmenovat Hitlera říšským kancléřem byl by Kaiserův vnuk dovedl stejně jako Kaiserův maršál. A kdyby se bylo poválečné Rakousko pokoušelo o spravedlivější uspokojení Slovanů než Rakousko předválečné, byli by se v něm rozezení Němci a Maďaři stali ještě úrodnější půdou fašismu než v nástupnických státech — to tedy ještě nebyly podmínky příznivé pro vzájemnou solidaritu a spolupráci dunajských kmenů. A posléze, i kdyby měl Churchill pravdu, nelze uplatnit každou pravdu za každé situace, a pravda o nepostradatelnosti úzkého svazku mezi středoevropskými národy nebyla prakticky upotřebitelná bezprostředně po válce, která je rozdělila ve dva nepřátelské tábory. Byla to situace, na kterou byla jako šitá moudrá slova Riegerova o vlivu nepředvídaných faktorů, agitací, náhod, konstelací, vášní, vzpomínek, kyselostí a cizích zbraní na všechny hráze politické moudrosti.

Avšak z toho, že se středoevropské národy pod nedobrým habsburským režimem navzájem znepráčetily, neplyne, že toto nepřátelství je věčné. Bylo naopak episodické a předcházelo je několik století přátelského společenství a vzájemné obrany. Stejně jako je nesprávný úsudek, že Československo nemusilo a nemělo vzniknout, tak je zhoubná pověra, že katastrofa, která středoevropské společenství rozbila, je neodčinitelná. Československo, jak mu rozuměl Masaryk, není jen úzká záležitost Čechů a Slováků, je to také středoevropský a v Palackého smyslu evropský a světový úkol. Nepochopí-li to čeští a slovenští vůdcové včas, octne se na konec opravdu v sázce česká a slovenská národní existence.

O to tu přece běží — žádný stát není sám sobě účelem, každý je jen prostřed-

kem k národním účelům politickým, hospodářským a kulturním. Podobrém nebo pozlém, novým mírem nebo novou válkou, vrátí se zase středoevropským národům sebeurčení. Jím však se jen obnoví aktualita Palackého učení, že středoevropské národy musí žít ve federaci, chtějí-li žít svobodně, i Masarykova poznání, že ve svobodné federaci žít mohou. Ale nejenom Chelčického „Sítí Víry“, ani Palackého učení a Masarykovým přiznáním neopraví se přístav holešovický. Samo se nic neudělá — jsme připraveni udělat my? Jestli ne, pak je v této naší nepohotovosti větší nebezpečí, než v nesvododě našeho domova. Víc než na tom, od čeho se kdo chce osvobodit, záleží na tom, k čemu se chce osvobodit, a nikdo se neosvobodí od ničeho, kdo se neosvobodí k něčemu. Je-li říše nesvobody říší příčin, říše svobody je říší účelů.

K historickému společenství středoevropských národů přidala střídavá hegemonie pruská a ruská novou epizodu, a tím novou společnou školu. Vytěžit z ní budoucnost lepší než byla minulost není ošem jen úkol československý. Jest nejisté, najde-li se po přestálých hrůzách v některém středoevropském národu politická a duchová autorita, jaká by dovedla národ vlastní i národy jiné přesvědčit a nadchnout, aby pochopily, že odpor proti cizímu panství jim ukládá kladné vybudování dostatečné síly vlastní. My však i v Palackém a Havličkovi i v Masarykovi máme podnětné i moudré vedení na cestě, na které nám celý svět rád bude pomáhat, nastoupíme-li ji jen včas. Evropa ztěžá dosáhne vyššího stupně konsolidace, dokud neobnoví aspoň tu, jakou už měla. Středoevropská federace není alternativa konfederace evropské, nýbrž její předpoklad. Evropský pořádek závisí nejvíce na pořádku nebo nepořádku středoevropském.

Nevystačíme už povšechnými hesly, jaká se dosti nesměle ozvala také v svolání Rady Svobodného Československa. Nestačí čekat. Kdo jen čeká, ničeho valného se nedočká. Nenecháme se dovléci, kam můžeme dojít a dovésti druhé. *Ducunt volentem fata, nolentem trahunt.* Je zapotřebí iniciativy, plánu, přípravy, je zapotřebí studia a řešení středoevropské federační problematiky. Pokusme se ještě o odpověď na některé její otázky i my. *Všechno se najde, bude-li se hledat. Nebezpečí smrtelné je v líném fatalismu. Kdo k tomu svou mrtvotou zve, toho opravdu i mouchy sežerou.*

VÁCLAV DEYL

(Spojené Státy).

SOCIALISTICKÝ V KOMUNISTICKÉ

Mnoho se psalo a píše před i za „Železnou oponou“ o tak zvaném socialistickém realismu, to je o jedině komunisty uznávaném a abych tak řekl oficiálním uměleckém směru. Nečetl jsem však dosud srozumitelný výklad o logickém zařazení tohoto směru do stalinské soustavy a do sovětské politiky. A domnívám se také, že nebyla dostatečně vysvětlena tragedie mnohých komunistických umělců, dostavivši se v hodině komunistického vítězství. Několik těchto mých otázek se týkajících poznámek chce být jen podnětem k důkladnějšímu rozboru.

PRO nedostatek místa nebudeme se zde zabývat marxistickou teorií umění. Řekněme si jen, že Marxovy, Engelsovy a Leninovy stati o umění jsou neobyčejně chudé, povrchní a někdy protismyslné. Vycházejíc z materialistického světového názoru a z tak zvané teorie odrazu (!), dochází sovětská „estetika“ — a zde cituji z knihy A. J. Soboleva „Leninovská teorie odrazů a umění“ — k zjištění, že „v představách, pojmech a soudech člověka v uměleckých obrazech jsou odráženy reálné vlastnosti vnějšího světa“, a že umění je „nekonečný dialektický proces prohlubování a rozšiřování našich představ o objektivním světě“.

Marně se každý myslící ptá, co vlastně jsou ty umělecké obrazy a od kdy jsou umělecké, neboť to právě každé prohlášení o podstatě umění by mělo vysvětlit. A je-li umění „proces prohlubování a rozšiřování našich představ o objektivním světě“, pak do něho spadá nejen veškerá vědecká činnost, nýbrž i všechna lidská činnost vůbec. Není podle této teorie umělcem i řidič autobusu, který vozí cizince po Praze nebo po Paříži a který jistě „prohlubuje a rozšiřuje“ představy vozených lidí „o objektivním světě“?

Není však úkolem tohoto článku kritika komunistické teorie umění. Pro náš účel zde stačí konstatování, že podle komunistů umění je něco druhotného skutečnosti, je jejím odrazem, portretováním a ofotografováním. V komunistickém umění se má skutečnost objevovat v zrcadle, byť podle jejich ujišťování v zrcadle neobyčejně dokonalém, zachycujícím co nejvíce paprsků z objektu odrážených. Takové umění je v podstatě onen jedině uznávaný socialistický realismus, kerému podle komunistů „lid“ jedině rozumí a dodejme hned — rozumět smí.

To by všechno bylo velmi hezké, kdyby . . . ano, kdyby skutečnost byla něco jednou provždy prvotného. Není však i slovo „sku-

tečnost“ něco již složeného a udělaného, nemá svůj kořen v slovu „skutek“? Nemá pravdu Goethe se svým „in Anfang war die Tat“? Není vůbec všechna kultura a civilizace vytvořena skutkem člověka, není skutečnost, realita, konec konců lidským dílem? Není všechno umění jen uměním tvořit? Tvořit hrnce, vázy, sochy, obrazy, básně atd. a konec konců prostředí, v kterém žijeme? A není, ptejme se, v tomto smyslu každé opravdové umění realistickým, ovšem ne proto, že realitu „odráží“, nýbrž proto, že ji tvoří? A netvoří každé opravdové umění novou realitu, t. j. skutečnost, která zde ještě nebyla? Nepodobá se opravdové umění tvoření nových světů, není básník, jak Šalda napsal, kouzelník a čaroděj, není každý umělec Prometheus, který krade pro člověka novou realitu z bezedna věčnosti a nekonečna? Čteme-li a studujeme-li dějiny umění, musíme odpovědět na všechny tyto otázky kladně.

A nyní přicházíme k vlastnímu předmětu tohoto článku. Umělec, jako tvůrce nové skutečnosti, je vždy v opozici k skutečnosti staré, k stávajícímu kulturnímu, společenskému a často i politickému řádu. Od nejstarších dob se vždycky umělec už svým chováním, oblékáním atd. lišil od svého okolí, od společnosti, v níž žil. A jeho nové obrazy a sochy, jeho básně a romány, jeho nová „moderní“ hudba odjakživa dráždila a pobuřovala lidi průměrné, to je starou skutečnost prostě pasivně — jako objektivně danou — přijímající. Často mnozí umělci byli společností nebo vlivnými jedinci ve své umělecké činnosti podporováni jen proto, že jejich podporovatelé si často nebyli vědomi, že umělci v podstatě pracují proti nim, proti řádu, v němž byli pány. A tento odpor průměrného člověka proti novému umění a jeho nové skutečnosti trval tak dlouho, dokud umělec prostě nezvítězil, tak dlouho, dokud novou skutečnost nestvořil tak očividnou a „objektiv-

REALISMUS SOUSTAVĚ

ni", že ji dav musel prostě vzít na vědomí, at již chtěl nebo nechtěl. Pak teprve byl umělec uznán, pochopen a často oslavován. Cesta k této slávě byla vždy trnitá. Tím trnitější, čím revolučnější byla skutečnost, kterou svým dílem vytvořil.

Jako tvůrce nové skutečnosti jest každý opravdový umělec vlastně revolucionář a často nebezpečný revolucionář. Od nejstarších dob do nejnovějších. Od vypovězeného Ovidia, přes zrádcovaného Danteho až k ruským spisovatelům, vypovídáným na Sibiř. Molière i Beaumarchais, francouzští romantici atd. byli revolucionáři stejně jako takový Goya, Picasso nebo moderní mexičtí malíři. Rousseau byl dříve než barikády na pařížských ulicích. A proti všem se společnost za jejich doby bránila více méně krutě — dokud je nemusela uznat a oslavit jako tvůrce skutečnosti nové, nového světa, který se zatím stal bytém průměrného člověka.

Poněvadž komunisté také svým způsobem bojovali proti stávající skutečnosti a proti starému světu, mívali někdy a někde dosti kladný poměr neříkám k umění, ale k umělcům, což není jedno a totéž. Komunisté totiž umělce právem považovali za své spojence v boji proti starému světu a za své předvoje při jeho boření. Všimněme si, že je pro komunismus typické, jak se zdůrazňuje na starých umělcích vše to, co v jejich díle bylo bořivého nebo mírněji řečeno kritického. Každé umělecké dílo konec konců vyrůstá z nespokojenosti nad stavem, jaký je, vyrůstá z kritiky, a tato kritika nalézala a nalézá u komunistů mnoho pochopení a potlesku. Komunismus vítá nesouhlas umělců se stávajícím řádem.

A mnozí umělci, pozorující tento souhlas, nerozumějíce mu však, se domnívají, že v komunismu našli formu vlády, která jim umožní tvořit svobodněji a — snadněji. A v tom posledním slovu je kořen jejich tragedie, začínající jejich ideovým nebo i politickým nadbíháním komunismu.

Umělec nemá ani chtít tvořit snadno a rychle. Nemá ani chtít být zbaven nepřízně davu. Nemá ani chtít se příliš brzy stát národním umělcem. Chce-li to vše, příliš se podobá všem těm „umělcům“ in spe, kteří zde v Americe v kursech se učí, jak vydělat co

nejvíce peněz psaním románů a básní. Ve své touze „tvořit“ snadno a rychle takový „také“ umělec se zapomněl blíže podívat na skutečný poměr komunistů ne k bořivé a kritické stránce umělcovy činnosti, avšak k jeho stránce kladné. Viděl by pak, že komunisté jsou nápadně chladní k nové skutečnosti, umělci vytvořené. Na příklad by viděl, jak tleskají romantikům v jejich kritice buržoasní společnosti, jak však jejich nový a vysoce individualistický svět je jim cizí a proto nesnesitelný.

Viděl by, jak i u nás chválí kritickou část díla Máchy, Boženy Němcové, dokonce Svatopluka Čecha, jak však samotné dílo těchto umělců je jim vzdálenější než svět, proti kterému tito umělci bojovali.

Takový umělec, který chce, aby jeho vlastní tvorba byla snadnější, nepostřehl, že každý umělec musí bojovat proti prostřednosti a bezmyšlenkovosti svého prostředí, že však právě tyto vlastnosti masy a davu komunisté vyzdvihli jako nové kolektivní ctnosti nového věku, jako projevy moderní sociálnosti! Nepostřehl, že prostě umělec je někdo, kdo bytostně odporuje nejen marxistickému učení historického materialismu a odvislosti od prostředí a od „výrobních sil“, nýbrž i samému komunistickému ideálu pracovníka a občana.

Zejména však takový umělec, který si svůj úkol chtěl usnadnit, nepochopil, že pro komunisty je jimi vytvořená skutečnost jedinou a poslední možnou skutečností vůbec. Že proto se musí učinit konec s tvořením nějaké další nové skutečnosti. *Že napříště lze v „umění“ dělat jen jedno: odrážet a fotografovat skutečnost existující, skutečnost komunistickou. Že noví revolucionáři proti jejich skutečnosti jsou nepřipustní.* Odtud původ jejich umělecké estetiky, odtud onen směr, kterému oni říkají „socialistický realismus“. Tento socialistický realismus je v podstatě politickým zákazem nové tvořivosti, zákazem tvoření nové skutečnosti, odlišné od skutečnosti komunistické. Socialistický realismus je totiž jediný směr, který lze kontrolovat, a proto je jedině možný v zemi, kde je kontrolováno všecko. Co není pod kontrolou — na příklad sny! — je eo ipso mizerné. Nebo, jak se říká, protirevoluční, poněvadž

je revoluční. Neboť podstatou všeho komunismu je absurdní tvrzení, že jejich revoluce je konečná. Že se dějiny zastavily. A nutno zde zdůraznit, že toto tvrzení není jen historicky falešné a reakční, že jejich revoluce je konečná, že se dějiny zastavily. A nutno zde zdůraznit, že toto tvrzení není jen historicky falešné a reakční, nýbrž také a především neumělecké.

Zde konečně jsme u tragedie oněch umělců, kteří před vítězstvím komunismu s ním sympatizovali. *Nyní vidí, že je konec jejich svobodě tvoření a že si komunisté na ně, na bývalé a vysloužilé revolucionáře, dávají větší pozor než na obyčejné smrtelníky.* Že prostě se musejí odebrat buď na pensí, kterou jim komunisté za staré služby někdy poskytují, nebo že se musejí stát jen pasivními obdivovateli komunistické doby. Krátce vidí, že „básníci a státníci mají společnou cestu“, jak jim to pěkně vyložil pan Ladislav Štoll v knížce typicky nazvané „Skutečnosti tváří v tvář“. Stát a umění jedno jsou, libují si nyní komunisté. Každý ovšem, kdo jen něco zná z dějin, ví, že určité napětí mezi státem (společností) a uměním je nejen prospěšné, nýbrž nutné. Říkám „určité napětí“: je-li přímý boj, pak je jistě se státem a společností něco v nepořádku. Není-li žádného napětí, pak je něco v nepořádku — s uměním, a to je případ tak zvaného umění v komunistickém státě. Tam mají básníci a tak zvaní státníci skutečně stejnou cestu, asi tak, jako má stejnou cestu ovce s řezníkem, který ji vede na porážku. Ta porážka, to je ona komunistická skutečnost, které se umělec má podívat tváří v tvář. A pak se tragédie umělců provaluje: ti větší umírají nebo utíkají, druzí prostě přestávají tvořit a psát, a ti nejubožejší „tvoří“ a píší, jak se jim poručí, a to nejen nemravně, nýbrž i neumělecky. A jsou za to zahrnováni tituly a penězi, aby i navenek bylo jasno, že přestali býti revolucionáři. Nestací jim již titul umělce, a přivěšují k němu přídavná jména, jako kdyby každý přívlastek pravého umělce jen nesnižoval.

Řekli jsme si již, že v žádné době a v žádném národě úkol umělců nebyl lehký. Pařížský dav se smál a jeho tisk urážel umělce vystavující na první impresionistické výstavě. Avšak tento odpor nemyslíciho davu nebyl tentokrát tak organisován jako je komunisty organisován dnes. Tenkrát Manet ještě nemohl býti zavřen a, nemohl-li třeba vystavovat v jedné síni, směl si nalézt jinou nebo vystavovat na ulici. Dnes však už ani tuto

ulici nemá. Je dějinnou „zásluhou“ komunistické strany, že dovedla primitivní pudy nemyslíciho davu organisovat a vkloubit v uzavřený systém. Socialistický realismus, který, jak jsme viděli, není ani socialistickým ani realismem, je svou podstatou organisovanou davovou nechutí ke všemu novému a ještě neznámému. Zde jako hned tak nikde jinde setkává se k určitému cíli vypjatá vůle takového Hitlera nebo Stalina s leností bezmyšlenkovitého davu. Umělec, opravdový umělec, je stejný nepřítel diktátora jako jím ovládaného stáda. Zde si otrokář i otroci podávají ruce.

Režim, neuznávající takové skutečnosti, možnost lepší skutečnosti, je ovšem režim reakční. Skončí ovšem tak, jako všechny reakční režimy předchozí. A praví umělci budou i jeho prvními a vlastními hrobaři. Není jen pravděpodobné, je jisté, že i v našem národě vyrostou noví bojovníci, trochu jiní než ti, na které myslí Zápotocký, a také jiní — a to zdůrazňuji — než jaké si představují i davy protikomunistické. Neboť pro umělce není návratu, není návratu ani k tomu, co bylo lepší než komunismus. Budou to v určitém smyslu heroové, poněvadž budou musit bojovat proti všem, nejen proti komunistům. Budou to heroové, poněvadž — jak bylo už u nás napsáno — celé umění je podstaty heroické, povahy aktivní: nová skutečnost zase bude něčím vydobytým, co před bojem a zápasem neexistovalo. Nevěřme, že české umění je mrtvo. Jen spí. Čeká a ještě se skrývá. Není to po prvé ani naposledy, co pravé umění musí do katakomb. Žádné opravdové umění však v nich nezůstalo. Dříve nebo později — a čím bude uměním vyšším, tím dříve — z nich vyjde a začne na povrchu země stavět své basiliky věčnosti a kráse.

Tak zvaný socialistický realismus je v podstatě jen domyšlením výrobní techniky a strojového pojetí světa. Umělce uvědoměle degradoval na přidavače k pětiletkovému stroji. Avšak zapomněl, že pětiletkou lze plánovat budoucí výrobu zboží, budoucí populaci, budoucí společnost a stát. Nelze však plánovat budoucnost člověka. Ta jest nejistá, jako je nejistá nová umělecká skutečnost, jako je nejisté samo umělecké tvoření, jako je nejisté vše, co mu předchází — snění. A snění lidí, snění velkých lidí, bude formovat svět dále; sny nejde na dlouho ani censurovat ani zakázat. Leda že již jsme tak daleko, že lze zakázat — člověka.

„CO DĚLAT!“

V. MAN (Již. Amerika).

Dobrý článek „Padnout za vítězství“ v dvojčísle (srpen-září 1950) „Skutečnosti“ se mimo jiné dotkl problematiky, kterou je dnes neodvratně nucen řešit příslušník českého národa, jenž nesouhlasí se současným komunistickým režimem a který nechťel anebo kterému se nepodařilo opustit území ČSR. Protože analýza problému ve zmíněném článku a výsledné konkluse vyžadují určité prohloubení a doplnění, pokusím se důležitou otázku postoje a chování nekomunisty v komunistickém státě řešit poněkud jiným způsobem, než učinil autor z francouzského Kamerunu.

LÉTA nacistické okupace, poválečná všeobecná demoralisace a desorientace a současná intenzivní převýchova českého národa ideemi marx-leninismu zredukovaly počet upřímných demokratů na hrstku lidí, zoufale bojujících nejen o svou ohroženou existenci, nýbrž i o uchování autentických demokratických zásad, vystavených již po léta vlivům totalitářského způsobu života.

Odpověď na tuto otázku „Co dělat“, kterou si doma demokrat klade, bude determinována několika objektivními činiteli. Zamyšleme se nad těmi nejdůležitějšími. Vycházejíce z empirického předpokladu, že totalitní režim lze odstranit pouze prostředky mocenskými, promítnou se nám reálné možnosti demokratů doma ve výslednici dvou protichůdných sil:

1. Mocenských prostředků, které jsou jim jako skupině k dispozici a které jsou předpokladem jakékoliv politické akce (v nejširším smyslu).
2. Mocenských prostředků komunistického policejního státu jako síly „zabráňovací“. Spolupůsobí mínění českého národa, jako celku, zastávající v daném „početním příkladě“ úlohu roviny, na níž se obě síly protínají.

Pokusme se nejdříve nastínit mocenskou situaci demokratické skupiny doma, přičemž je ihned nutné podotknout, že používáme-li slova „skupina“, činíme tak spíše s ohledu na sociologickou terminologii než k označení faktického politického organismu, který ve skutečnosti neexistuje. Upřením legálního práva na politickou existenci bylo demokraticky smýšlejícím občanům na území ČSR znemožněno: a) legálně se organisovat, b) legálně vypracovat politický akční program, c) legálně politicky ovlivňovat ostatní občany, d) legálně zasahovat do správy a řízení státu, e) legálně udržovat kontakt s po-

litickými přáteli v zahraničí, f) legálně budovat jakékoliv vlastní mocenské politické prostředky.

Demokratické skupině tedy nezbývá nic jiného než vybudovat (řečeno čistě teoreticky) svou politickou existenci, svůj politický organismus ilegálně, tedy domoci se také ilegálně politických mocenských prostředků.

Než se dotkneme hlavních zbraní, kterými disponuje moderní totalitní režim a jimiž účinně znemožňuje politickou činnost většího rozsahu svých odpůrců na území, které svrchovaně ovládá, připomeňme, že dilemma demokrata doma je především míněno jako dilemma reálné nebo potencionální skupiny. Situace odpůrců komunistického režimu jako jednotlivců je, co do možnosti účinně projevit a uplatnit své opravdové přesvědčení, ještě mnohem beznadějnější.

Vnitřní politicko-policejní organisace moderních totalitních států se v podstatných rysech mnoho neliší, ať se již jedná o bývalé nacistické Německo a fašistickou Itálii nebo o současné frankistické Španělsko, komunistické Rusko a t. zv. lidovědemokratickou ČSR. S tohoto hlediska mají policejní státy dvacátého století společné především to, že vytvářejí složité hierarchicky proorganisované těleso politické policie, v němž vlastní placení zaměstnanci ministerstva vnitra tvoří co do počtu nepatrnou menšinu. Policejní organisace totalitního státu je vybudována ve formě pyramidy, zahrnující od špičky k základně celý mohutný stranický aparát od nejvyšších kádrových důvěrníků až k obyčejnému stranickému příslušníku bez funkce, který chťej nechťej také kontroluje všech veřejný, rodinný i soukromý život svých spoluobčanů. Dohled politické policie v totalitním státu nejen zextenzivněl, nýbrž i zintensivněl. Hmotný a psychologický ná-

tlak vládnoucí strany je tak veliký, že rozleptává všechny ostatní sociální vztahy — stává se universálním. Netřeba zde podrobněji mluvit o faktu, že totalitní stát bez výhrady kontroluje tisk, rozhlas, poštu, telefon, kulturu, zájmové spolky, školství, život a vztahy v povolání, a posléze i vztahy rodinné, tím že zbavuje rodinu zbytku funkce výchovné a rekreační.

Situace demokratů doma je ztížena ještě okolností, že část se nikdy žádného stranického života nezúčastňovala, a že ostatní ani před únorem netvořili integrované politické těleso. Pokusy o ilegální sdružení a činnost se tedy přirozeně mohou uskutečňovat jen roztržštěně, na základě bývalých politických stran, církevních organizací a bývalých nadstranických tělovýchovných, kulturních nebo vědeckých spolků. Znajíce příslušnost všech bývalých funkcionářů a aktivních členů různých předúnorových organizací, komunističtí policejní dohlížitelé mají práci velmi usnadněnu. Není tudíž divu, že každý odhalený pokus o vnitřní odboj má za následek proces se skupinou příslušníků té či oné bývalé politické strany nebo jiné organizace.

Konečnou zábranou úspěšné ilegální činnosti demokratů uvnitř totalitního režimu jsou určité jejich charakterové vlastnosti, jejich vžitý politický postoj, který je tolik vzdálený uzavřenému sektářství, tajnůstkářství a ilegalitě, jako je duch konspirace blízký jejich protivníkům, ať se již jedná o fašisty nebo komunisty.

Uzavřeme tento díl konstatováním: zkušenosti s pokusy demokratických odbojů totalitních režimů dokazují, že nikdy nevedly k úspěšným závěrům, a že dříve či později velká většina roztržštěných odbojových skupinek byla odhalena a policejním státem zlikvidována.

*

Úkol, který jsme si vytkli v druhé části tohoto pojednání, by nebyl ani v hrubých obrysech splněn, kdybychom se aspoň krátce nezmiňovali o faktoru, který spoluvytváří reálné možnosti demokratů doma v jejich osudovém dilemmatu. Český národ jako celek (nemíníme nyní malou skupinu fanatických komunistů a hrstku upřímných demokratů) může ve vnitropolitickém konfliktu demokracie se silami totalitarismu zaujmout trojí stanovisko: může být demokratům 1) oporou, 2) nepřátelskou hradbou, 3) neutrálním a pasivním činitelem, který se aktivně „nezaangažuje“.

Na základě pravděpodobnosti, že komunisté nebudou mít dost času vychovat novou generaci v duchu své ideologie, a se zřetelem k sociálně-psychologickému vývoji posledních let, který převládal u průměrného příslušníka českého národa, se rozhodneme pro třetí možnost, to je pro postoj pasivní a vyčkávající.

To znamená jinými slovy, že třistaletá tradice vnucené spolupráce s vládnoucím režimem, která se stala jedním z charakterových rysů českého člověka od bitvy na Bílé hoře až k nacistické okupaci, bude i nyní a v příštích letech nejpřirozenějším a nejpřijatelnějším vzorem jeho chování.

Jednání průměrného českého člověka pod komunistickou vládou bude tedy, a to v měřítku ještě mnohem větším než za nacistické okupace, ovládáno jediným a hlavním motivem — snahou po přežití, snahou nedostat se do konfliktu s vládnoucí autoritou. Částečné výkyvy veřejného mínění ve směru větší sympatie nebo antipatie vůči režimu (které se však v podstatě nedotknou základního utilitaristického postoje jedince se zájmem především o sebe a rodinu), budou ovlivňovány: 1) hospodářskou situací a úspěchy či neúspěchy komunistických sociálních reforem, 2) mírou zásahu do soukromého života jedince se strany režimu a intenzitou politické persekuce a 3) mezinárodní situací. Je také pravděpodobné, že v případě blízkého vítězství západních sil se české veřejné mínění tu a tam projeví pokusy o širší samostatnou politickou akci, a že po osvobození vznikne nový a zveličený mythus o úspěšné podzemní činnosti. *De facto* však celá většina českého národa bude více méně pasivně očekávat tradiční osvobození zvenčí a nebude znatelně podporovat ty, kdož se obětují s úmyslem toto osvobození alespoň trochu urychlit.

*

Narýsovali jsme jasně situaci demokratů doma a zbývá nyní odpověď na otázku „Co dělat?“, kterou jsme nadepsali svůj rozbor. Má se demokrat doma činem postavit na obranu svých politických ideálů a tím vědomě v devadesátidevíti případech ze sta uskutečnit „sebelikvidaci“? Nebo se má především snažit přežít a tím oslabit smutnou pravdu, že ideologické války 20. století především hubí elitu? V této alternativě spočívá podstata sociálně-politického dilemmatu, které jsme si vzali za úkol pomocí sociologické analýzy rozřešit.

Zvážení obou možností je velmi těžké, odpovědné a z mnohých důvodů také nebezpečné. V případě, že klademe důraz hlavně na zvýšení prestiže českého národa u demokratického Západu a na efekt psychologický, který vyvolá doma i za hranicemi jinak prakticky bezvýznamný odpor proti komunismu, rozhodneme se pro řešení prvé. Máme-li na mysli více demokratickou budoucnost českého národa, tolik závislou na přežití kádru uvědomělých demokratů, kteří by jednou opět stočili politickou dráhu českého národa směrem Masarykovým, budeme volit možnost druhou.

My v exilu nemůžeme a nesmíme rozhodovat o tom, co doma mají nebo nemají dělat. Můžeme pouze radit — a diskutovat. A o definitivní odpovědi na kladenou otázku diskutovat musíme!

Domnívám se, že vzhledem k určitým pravděpodobnostem je užitečnější druhé řešení, při čemž přirozeným kriteriem (mimo jiné) budoucího rozřídění „kolaborantů prospěchářských“ od „kolaborantů donucených“ (zvláště u příslušníků inteligence) bude sociální kariéra a sociální postavení, jehož ten či onen během vlády komunistů dosáhl. Lze s dosti velikou pravděpodobností tvrdit, že po třetí světové válce: 1) se rámcové sociálně-politické uspořádání evropského kontinentu uskuteční bez podstatného vlivu Evropanů samotných a že tudíž chování, zásluhy a „prestiž“ jednotlivých evropských národů během světového konfliktu pozbudou, vzhledem k tomuto budoucímu uspořádání, té důležitosti, jakou měly na př.

během a po skončení druhé světové války; 2) jednotlivé evropské státy, zbavené v mnohých věcech suverenity, si budou zčásti samy určovat vnitropolitický kurs a proto bude důležité, aby se v každém národu uchovala co nejsilnější demokratická skupina, připravená tento kurs ovlivnit; 3) přirozenou reakcí veřejného mínění bude odklon do prava a bude úkolem demokratů, aby tento odklon udrželi v rámci demokracie; 4) nastane ještě větší hospodářský, sociální a morální rozklad než jsme zažili po pádu protektorátu. Bude opět hrozit nebezpečí, že v dočasném chaosu se dostane do popředí republiky druh lidí zvaný „pathologickou ssedlinou lidské společnosti“. Bude úkolem demokratů tomu zabránit; 5) se vrátí demokratický exil a shledá, že ztratil psychologický kontakt s lidmi doma. Dnes chybí osobnost Masarykova nebo Benešova formátu, která by svou autoritou zahraniční odboj sjednocovala a zároveň doma požívala všeobecné popularity. Demokraticky smýšlející občané v Čechách a na Moravě musí být po všech stránkách připraveni, aby v příhodné době připravili půdu pro demokratické uprchlíky, vracející se z ciziny.

Krátce řečeno, demokraté doma jsou v situaci zajaté bojové jednotky, která se nemůže momentálně účastnit boje aktivně — ten se rozhodne bez její účasti. Ztráta každého vojáka citelně tuto bojovou jednotku seslabí pro úkoly, které ji čekají v budoucnosti, neboť boj o demokracii neskončí nikdy.

Někdy v životě národa více než symbol Kreón — Antigona platí heslo „Mrtvý voják, špatný voják!“

DOBÁCH, kdy cítím, že veškerá důstojnost, čest a pravá hodnota člověka je v tak velkém nebezpečí, tu to, co dává sílu a smysl našemu životu, je právě vědomí, že existují mladí lidé — nechť je jich jakkoli málo a nechť jsou z kterékoli země — kteří nelení, kteří si uchovávají svou mravní a intelektuální bezúhonnost a protestují proti každému totalitnímu heslu, každému hnutí, usilujícímu o zlomení, ovládnutí a podmanění myšlení, o oslabení ducha (neboť o ducha konec konců jde). Je to vědomí, že tito mladí lidé tu jsou, že žijí oni, kteří jsou solí této země. Právě toto vědomí posiluje důvěru nás starých; ono umožňuje mně, který jsem již tak stár, stát tvář v tvář smrti bez zoufání.

ANDRÉ GIDE.

NEBOŤ jsme jako kmeny stromové ve sněhu. Zdánlivě leží hladce na něm a malý nápor by je měl odsunout. Ne, to nelze, neboť jsou pevně s půdou spoutány. Ejhle, ba i to je jen zdánlivé.

Franz KAFKA: „STROMY“ (Betrachtung, 1913).

ZPĚT K HLUBINĚ BEZPEČNOSTI

JUSTUS.

Pročítám rád sešity „Skutečnosti“ a prožívám s autory článků jejich hledání, tápání, chůzi v nejistotách. Některé články jsou pravdě bližší, jiné se snaží ji nalézt. Článek Catonův „Padnout pro vítězství? (č. 7-8) považuji za jeden z podnětných příspěvků k analýze duchovní a mravní krise českého národa. Považuji ztrátu důvěry v právo za jeden z podstatných znaků onoho duševního a mravního rozkladu, v němž dnes národ je. Proč však došlo k této ztrátě důvěry v právo? Došlo k ní teprve nyní, nebo jde o latentní zjev, který teprve teď vychází na povrch?

ZAJISTĚ zevní události politické ničily v českém člověku jeho smysl pro mravní hodnoty a zejména jeho jemný cit pro spravedlnost, který ho vedl v dějinách velmi bezpečně a který — podle Palackého — byl živnou půdou jeho heroického zápasu ve středověku. Tento smysl pro spravedlnost vytvořil také rámeček veškeré činnosti Masarykovy. Bylo by bývalo možno vést boj proti Rukopisům, za Hilsnera, za obrodu českého života, kdyby tento boj byl býval veden ve vzduchoprázdnu, bez ozvěny, bez citlivého souznění české duše, která spravedlnosti žila a v ní našla svůj výraz nejčistší? Bylo by bývalo možno uchovat duchovní dědictví národa nezciženého a neochuzeného za doby okupace, kdyby nebylo bývalo této víry ve spravedlnost? A bylo by možno pomýšlet na zavedení spravedlivého řádu v tomto národě nyní, kdybychom nedoufali, že právě cit a smysl pro právo a spravedlnost jsou s konečnou platností odstraněny z duše českého člověka?

Bohužel tímto citem, vlastností takřka národní, bylo hospodařeno nevalně a již od počátku svobodného Československa byl smysl pro spravedlnost urážen tím, že spravedlnost víc a více se stávala záležitostí politickou a nikoliv tím, čím má být: hlubinou bezpečnosti občanské a mravní.

Nezávislost soudcovská — v první republice zpočátku vysoká — byla čím dál tím víc proměňována v závislost. Na stranách, na lidech, na okolnostech! Reforma trestního zákona a trestního řádu provedena nebyla. Byly neustále kolise mezi právem slovenským (býv. uherským) a rakouským, platným v historických zemích. Za dvacet let první republiky, se republika nezmohla na vlastní zákonodárství, ani civilní ani trestní. Kolise předpisu se stala po okupaci v důsledku presidentova dekretu a platností některých předpisů z doby okupace pravou

džunglí. Bylo nedemokratické, bylo nespravedlivé, bylo nepolitické ponechávat v platnosti Hitlerovy předpisy. Bylo-li třeba výjimečných zákonných opatření, měl je odhlasovat parlament. Na těchto nedemokratických Hitlerových předpisech byla založena pak serie dalších, nyní už masových křivd.

První z nich byl *retribuční dekret!* Byl vypracován v emigraci s naprostou neznalostí domácích poměrů. Byl v naprostém rozporu s právní tradicí země. Zajisté bylo zapotřebí potrestat válečné vinníky, ale nestačily k tomu řádné československé zákony, mezi něž patřil také zákon na ochranu republiky? Nestačily tyto zákony, které zákonodárce vypracoval v klidu a rozvaze? Zajisté že stačily. Byly v nich i nejvyšší tresty za nejvyšší zločiny proti republice. Bylo demokratické nadiktovat dekret, o němž se vůbec nevědělo, zda obyvatelstvo s ním souhlasí? Kdo byl odpovědný za justiční křivdy, které tento dekret napáchal? Dekret, který měl být zaměřen proti nacistům, se stal politickou zbraní vnitřní politické arény a postrachem nikoliv pro nacisty, ale pro Čechy! V něm byly porušeny všechny zásady řádného práva a právní cit byl otřesen do základu.

Dekret porušoval zásadu, že nelze dodatečně vyhlášovat za zločin, co jím nebylo v době, kdy se trestní čin nebo to, co se dodatečně za trestní čin považuje, stalo. Dekret porušoval zásadu demokratického zákonodárství. Dekret vyhlášoval v podstatě zásadu stranického soudnictví, vyhláší vlastní tuto zásadu v ustanovení o složení lidových soudů! Kdo chce napravit všechny křivdy, které tento dekret způsobil? Buď šlo o revoluci, a pak nebylo třeba dekretu, nebo šlo o právo či mělo jít o zdání práva, ale pak tento dekret bylo to nejhorší, co se mohlo stát pro porušení práva.

Každý válečný vinník by býval podle platných zákonů si přišel na své, a to řádným

řízení soudním. Státní právo připouští právní teorie jen za mimořádných poměrů — v době vzpoury, revolty, pozdvižení. Ale žádná z příčin, opravňujících zavedení státního práva, netrvala v době, kdy byl dekret vyhlášen!

Naše kritika neplatí zásadě — každý vinník budiž podle práva potrestán, a tím spíše vinník, který využil poměrů válečných — naše kritika patří praxi, jak se projevila v nedemokratickém dekretu a jak se projevila v oné spoušti, kterou dekret za sebou zanechal.

V žádném civilisovaném státě nejsou lidé zatýkáni v ústavu pro choromyslné, v žádném civilisovaném státě nerozhoduje o tom, zda někdo je či není choromyslný, vězeňský dozorce. V žádném civilisovaném státě nejsou lidé voděni k soudu s nožem, vbodnutým do prsou, v žádném civilisovaném státě nemá kat práva, aby odsouzence před popravou poličkoval (viz trestní zákon, platný v někdejší ČSR: Trest smrti nesmí býti žádným způsobem zstřen!), v žádném civilisovaném státě nebude předseda soudu po popravě podávat katovi a *takovému* katovi ruku!

Úpadek civilisace, jaký se projevil v provádění tak zvaného retribučního dekretu, byl strašlivý. Mlčely k tomu všechny politické strany, komunisté to sváděli na své protivníky a ti ostatní se zase báli komunistů! Retribuční dekret otrásl hluboce každým smyslem pro spravedlnost a výslovně spravedlnost zpolitisoval! Kam to vedlo dál, netřeba podotýkat. A takovýto „dekret“ byl vyhlášen cestou naprosto nedemokratickou, byl vlastně dílem několik lidí, „nadlidí“, kteří se domnívali, že mají jakési nikým jim nepropůjčené právo přijít a diktovat celému národu. Musíme mluvit otevřeně a upřímně, chceme-li skutečně vědět, kde jsou kořeny zla.

Demoralisace, která postupně uváděla samu spravedlnost v posměch a zpolitisovala ji, snažila se po třicet let namluvit národu, že jediná pozitivní hodnota je politická strana. Celý volební řád byl od počátku nedemokratický, oligarchický, protože nedával nikomu, kdo nebyl členem politické strany, možnost, aby pronesl svůj názor, a aby mohl také při volbách svůj názor před voliči obhájit. Kdyby takový nedemokratický volební řád bylo mělo Rakousko-Uhersko, nebyli by se T. G. Masaryk ani Drtina stali poslanci rakouské říšské rady. Od této další nespravedlnosti byl jen krok k systému potla-

čování veřejného mínění vůbec, jak se to začalo praktikovat již za druhé republiky, pak za okupace a konečně po okupaci a za komunistického řádu.

Výchova mládeže se nenesla k tomu, aby byl pěstován smysl pro věčné lidské hodnoty. Byla pěstována výchova k „státnosti“, což znamenalo k jednostrannému uznávání nadvlády politických stran. Mravní výchova, která by pěstovala smysl pro spravedlnost, pro statečnost, pro osobní obětavost, to vše bylo vymýceno. Naše poměry byly vždy spíše oligarchické než demokratické. Bylo to prostředí, které poskytovalo živnou půdu diktaturám. Demokracie se u nás stejně nevzila jako v Německu, snad pro podobnost naší povahy s německou. Přehlížíme jemnosti denního života, a jednou z nich je právě spravedlnost. Když se vydalo heslo proti někomu, že je to „nepřítel republiky“, nikdo nezkoumal, kdo to heslo vydal a proč se zahajuje štvance. Stádovosti bylo politicky využíváno k tomu, aby byli odstraňováni nepohodlní kritikové. Bylo to za první republiky — po pravdě řečeno v míře menší než později — ale bylo to.

Když pak i vážený politik po roce 1945 napsal do Lidovek své pověstné „Dokolaborovali“, ničemný a surový útok na profesora Šustu, jaký div, že se brzy na to najde soudce potrášající veřejnou rukou surovému katovi? Je snad nějaký rozdíl v hladině tohoto novinářského útoku a tohoto surového gesta? Jestliže se česká inteligence domnívala, že neúctou k právu si získá obliby u tak zvaného „lidu“ a že takovouto demagogií lze čelit demagogií ještě větší, pak se zmýlila a doplatila na to. Její úkol byl „inteligere“ a nikoliv lichotiti nízkým davovým pudům. Jak jinak by si byl počínal Masaryk. Kdyby byl jednal podobně, pak by nebyl vybojoval ani Rukopisný boj, ani boj za Hilsnera, ani zápas za politickou svobodu svého národa. V době vzrůstajícího antisemitismu nebyl boj za Hilsnera bojem lehkým, a přece šlo jen o zjištění skutkové podstaty v kriminálním procesu. Jaká péče byla věnována takovému zjišťování! Pamatuji se, jak takový vrchní rada Kratochvíl u pražského trestního líčil v obvyčejném, doznaném případě vraždy! Jak každý detail předváděl porotcům, jak nestranně ukazoval na skutkový stav a jakým projevem naprosté nestrannosti bylo jeho soudcovské resumé! To byl starý rakouský soudce — nechválím ho ani proto, že to byla stará doba ani proto, že to bylo Rakousko — ale bylo to věčné, zákonu odpovídající, a

hlavně: spravedlivé! Snad za Rakouska, kdy byl veden ustavičný boj s německou menšinou, byl u nás hlubší a jemnější smysl pro spravedlnost. Snad i proto, že tu byla právě stálá kontrola Čechů Němci a Němců Čechy.

Nové Československo musí se vrátit do hlubiny bezpečnosti, musí pěstovat smysl pro věčné lidské hodnoty a musí být:

1. *demokratické do všech důsledků;*
2. *spravedlivé ke všem a bez ohledu na kohokoliv, s naprostou neodvislostí soudcovskou a s moderními zákony občanskými, trestními i moderním výkonem trestu!*
3. *pěstující již v mládeži smysl pro věčné lidské, zdánlivě abstraktní, ale vysoce praktické hodnoty, jako je spravedlnost, obětavost, duch kamarádství, smysl pro národní čest, smysl pro národní tradici.*

Retribuce nebudiž prováděna jako odplata a slova „retribuce“ nebudiž užíváno. Ti, kdož se provinili, buďtež souzeni podle platných zákonů první republiky. Tyto zákony jsou dostatečné a postihnou každého vinníka i ty, kteří si vysloužili oprátku na krk již nyní. Nikomu nebudiž omezováno právo na obranu a každému budiž dopřáno odvolání. Je lépe delší trestní proces, spravedlivý a správně vedený, než krátké procesy se spoustou nespravedlivostí a justičních omylů.

Pro sprosté zločiny, spáchané využitím komunistické okupace, není třeba politických plášťů. Kdo někoho udal politické policii, která je nezákonnou institucí, budiž potrestán podle následků svého udání: pro vraždu úkladnou, pro těžké ublížení na těle, pro loupež a pod. Kdo je členem politické policie, budiž potrestán podle svých provinění nebo pro členství v státu nebezpečné organizaci podle zákona na ochranu republiky. Zákon na ochranu republiky stačí také pro osnovatele a pomahače komunistického puče. Rovněž pro všechny přísluhovače režimu. Všichni, kteří se účastnili procesu nad Miladou Horákovou a spol., jsou vinní vraždou úkladnou a pan Kečlík je vinen účastí na vraždě úkladné a vychvalování trestních činů a vybízením k nim. Za daných okolností není tento můj názor předbíráním soudnímu rozhodnutí, protože všichni, o něž jde, poskytli dokonalé důkazy o svých trestních činech.

Všichni, kdož změnili násilím ústavu republiky, jsou dostatečně v moci zákona, bude-li na ně uplatněn zákon na ochranu republiky.

Chceme-li ústavní, demokratický a spravedlivý stát, musíme tyto zásady uplatňovat od počátku a k tomu máme jediný podklad: ústavu a zákony odhlasované svobodně zvoleným parlamentem. Bude-li nový parlament chtít nové zákony, odhlasuje je.

Na vylučování z vysokých škol stačí ustanovení o omezení osobní svobody a rovněž zákon na ochranu republiky. Všichni, kdož se dopustili trestních činů, z nichž vznikla škoda materiální, buďtež odsouzeni k náhradě škody. Tato škoda je podle zákona vy-mahatelnou exekucí s ponecháním existenčního minima. Páni profesori, kteří k tomu působili, spadají pod uvedená ustanovení trestní, a v případě, že budou pro zločin odsouzeni, ztrácejí automaticky svá místa a nároky na pensí podle platných zákonných předpisů.

Jen žádné výminečné zákony a dekrety, jen žádnou nespravedlnost, jen žádné porušování práva proti těm, kdo právo porušili. Má-li mít výkon spravedlnosti opět smysl mravní, smysl konstruktivní pro lidskou povahu a pro národ a stát, pak to musí být skutečná spravedlnost a ne jen její moly vyžraný plášť. Obnovme spravedlnost v celé její mravní čistotě, ušlechtilé kráse, dejme každému právo na nestranné rozhodování v těchto životně tak důležitých věcech a jistotu, že nikdo, pravím — *nikdo* — nemůže konat bezprávi a nemůže bezprávím ohrožovat druhého. *Spravedlnost je sestrou svobody.* Kde není spravedlnosti, není svobody.

Pojem spravedlnosti nikdy nezastará a nemůže být nahrazen ani kolektivy ani brigádami ani ničím jiným. Je spjat s lidskou bytostí a je od ní neodlučitelný jako nelze vyjmout mozek z člověka a neporušit jeho život. Člověk žije jen svými hodnotami lidskými, hodnotami danými mravním zákonem v něm. Spravedlnost je základním kamenem stavby každého lidského společenství. A chceme-li mít lidské společenství na bezpečných základech, pak základní kámen spravedlnosti položme na dno oné budovy, která podle přání všech lidí dobré vůle má být stmelena věčným tmelem lidského společenství — svobodou.

VĚŘIM v hodnotu malých národů. Věřím v hodnotu menšiny. Menšinou bude spasen svět.

ANDRÉ GIDE.

CO TEĎ?

ODPOVĚĎ M. JIRANKOVI.

V minulém čísle Skutečnosti byl uveřejněn článek "Co teď?" od Miloše Jiráňka, který analyzuje současnou a již od počátku trvající krizi čs. exilu. Souhlasím v podstatě s rozbořením a zjištěním příznaků. Souhlasím již méně s vymezením úkolů. Nesouhlasím se způsobem, kterým je problem položen. Jediným východiskem je zajisté „začít pracovat jednotlivě a osamoceně“. Jak nás však může takovýto způsob práce přivést k názoru, že jedním z úkolů čs. exilu je „ukázati Západu, proč je nutno, abychom byli opět samostatní, proč na příklad není možno připustit návrat Němců atd.“? Zdá se mi, že individuální stadium, zbavené tlaku stranického nebo nacionalistického prostředí, nám naopak mnohdy ukáže — při nejmenším nejistotu tohoto postulátu. Svědčí o tom ostatně celá diskuse, která byla o sudetském problému vedena kdysi na stránkách Skutečnosti. Tehdejší pisatelům byl vytýkán absolutní nedostatek „politického smyslu“. A přece jen smysl pro skutečnost (nemluvě o smyslu pro určité mravní zásady) pokládám za přednější. Pohled na skutečnost česko-německých vztahů — bez brýlí tak zvaných „historických nutností“ (nutnost, která je navíc jiná pro Čechy a jiná pro Němce) nám zakazuje vynášet rozsudky tak velikého do-

sahu. Pokud se pamatuji, nebyla diskuse ve Skutečnosti vedena snahou o nalezení nějakého řešení, ale jediné vůlí odstranit jedno z těch „tabu“, na které naše politika tolik trpí. Podaří-li se nám odstranit rodinné fetiše, které se jednou zvu „kontinuita“, jednou „přátelství se SSSR“, „historické nepřátelství mezi Němci a Čechy“, „sebeurčení národa“ — snad se nám podaří připravit i cestu budoucímu řešení.

Co se týče položení problému — možná, že se mýlím, ale neinformovaný čtenář musí mít dojem, že na pozadí všeho zla je nějaký pan Peroutka. Víím velmi málo o posledních „událostech“ čs. exilu. Zdá se mi však, že jejich neblahými strůjci jsou ostatní právě tak — ne-li více — ať už se jmenují občanský nebo socialistický blok. Posléze snad je správnější a vhodnější vynechávat při jakýchkoliv replikách slovíčko „pan“ (pokud se snad neodpovídá „panu“ Hitlerovi nebo „panu“ Drdovi).

Přál bych si ostatně, aby Skutečnost podala opravdu nestranný referát o nových rozkolech v Radě. Věřím, že jím článek Miloše Jiráňka nechtěl být; působil na mne však jako zaujetí velmi nejasného a nedoloženého stanoviska.

L. ČERYCH (*Brugy*).

NOVÁ LITERATURA

KNIHA O ČESKOSLOVENSKÉM PADU.

Snad prvním opravdu důkladným a objektivním rozbořením průběhu a příčin komunistického puče v Československu je kniha Dr. *Oity Friedmana THE BREAK-UP OF CZECH DEMOCRACY* (vyšla v Gollancově nakladatelství v Londýně, 1950, s předmluvou prof. Gilberta Murraye). Proti dřívějším spisům tohoto druhu, z části sentimentálním, z části apologetickým, je tato kniha vážným příspěvkem současné sociologické a politické literatury; je jednou z nejcennějších příruček k poznání komunistické strategie a taktiky na straně jedné, i zkáznosné, přímo paralyzující desorientovanosti mnohých demokratů na straně druhé. Autor,

který je lektorem sociální psychologie na oxfordské Ruskin College, nikterak netají své vlastní hluboce demokratické stanovisko a svůj odpor ke komunistickým cílům a metodám. Přesto však popisuje a vysvětluje události v ČSR, které předcházely komunistickému puči, s mimořádnou objektivitou a analytickou důkladností. Základními podmínkami, které komunistickému puči a jeho katastrofálním následkům připravily cestu, jsou mu, vedle celkové světové politické konstelace, tragické omyly československých demokratických vůdců a nerealistické postoje převážně části československého veřejného tisku. Závěr knihy vyznívá jako důrazné varování Západu před metodami komunistického imperialismu a před slabostí a zmateností dobromyslných demokratů, kteří často zcela nevědomky jsou účinnými komunistickými spojenci. Maně se po přečtení vnucuje lítost nad tím, že tato kniha nemůže být určena za

potvinnou četbu všem desorientovaným a demoralisovaným, všem dnešním mnichováním, smířovatelům, propagátorům „dorozumění“ mezi demokracií a komunismem. Vždyť tak mnozí ještě dnes přímo sverpě opakují chyby československých demokratů, odmítajíce vzít si poučení z případu svých československých předchůdců.

Dr. Friedman posuzuje omyly československých demokratů bez vášně a stranického zaujetí. Jeho cílem není hysterické „odhalování viny“, které se stalo módou v části emigrace, nýbrž co nejjasnější a nejpřesnější rozbor politických chyb a omylů, jejichž poznání umožní přiměřenější jednání v budoucnosti. Jedním ze základních faktorů československého pádu je autorovi mylná zahraničně-politická koncepce československých demokratických vůdců v čele s prezidentem Benešem, která se vytvářela již během druhé světové války a byla založena na neznalosti nebo ilusionistickém ignorování cílů Sovětského svazu a satelitních komunistických stran. Autor ukazuje, jak českoslovenští politikové během války i po ní patřili mezi přední propagátory Sovětského svazu na Západě, jak houževnatě přemlouvali Západ k důvěře ve velmoc, jejíž se sami za nedlouho měli stát obětí; typické v tomto směru jsou výroky mluvčího československé vlády v Londýně Dr. Ripky, prohlašujícího s naprostým přesvědčením, že bolševická revoluce v Rusku znamenala konec imperialistických tendencí, které charakterisovaly carismus, a že Sovětský svaz pevně hodlá respektovat svobodu a nezávislost malých sousedních národů. Dr. Ripka a ostatní členové londýnské vlády se o nedostatečnosti této koncepce přesvědčili bohužel příliš pozdě.

Na mnoha místech ukazuje Dr. Friedman přesvědčivě, jak Češi a Slováci v posledním desetiletí opouštěli demokratickou cestu, nastoupenou prvním československým prezidentem. Po r. 1945 českoslovenští demokraté buď s důvěrou nebo „z taktických důvodů“ přijímali hesla a ideje lživé sovětské propagandy a neodvažovali se v ničem kritisovat svého východního „spojence“. Klamali tak sami sebe, veřejné mínění i celý ostatní svět. Jejich chování bylo jednak nerozumné, jednak nemorální. Nevěnovali pozornost boji demokratů v sousedních státech proti totalitnímu bolševismu a za hranicemi podporovali spíše své komunistické nepřátele než demokraty, domnívajíce se naivně, že za tento postoj sklidí sovětskou pochvalu a blahovolnost, že opuštěním ostatních zachrání sebe.

Dopustili se nehumánního činu integrálním odsunem nejen nacistických, nýbrž i demokratických Němců na národnostním podkladě. Vnitropoliticky se nepostarali mezi lety 1945 a 1948 o skutečný demokratický rozvoj, bránili autonomnímu politickému a myšlenkovému vývoji, pokud se neshodoval s několika stranickopolitickými škatulkami, mezi něž národní život a priori rozdělili. Udržovali veřejné mínění v říší snů: „německým nebezpečím“ strašili v době, kdy Německo bylo rozděleno a obsazeno, a svého budoucího sovětského popravčího vydávali za „spojence“. Někdejší odpůrci Mnichova a mnichovantsví byli největšími mnichovany vůči bolševickému nebezpečí. Nevyužili možností, které po r. 1945 byly dány, jejich „mysli byly tak zamlženy, že nechápali, že sami sobě vykopávají hrob“. Na politické rovině byl osud československé demokracie zpečetěn, když se demokratičtí vůdcové podřídili sovětskému komandu v záležitosti účasti na Marshallově plánu; tragedie byla dokonána únorem 1948, kdy ovšem tito demokraté nemohli nalézt síly a prostředků k odporu proti komunistickému puči a stali se tak z velké části obětí své vlastní předchozí politiky. Svým neprozíravým, nepřliš demokratickým a mravním postojem ztratili českoslovenští demokraté značnou část sympatií demokratického světa a pozbyli svého dříve nepochybného práva dovolávat se jeho pomoci a podpory. Otevřené přiznání této skutečnosti je samo o sobě již prvním krokem k nápravě.

Kniha je založena na důkladném studiu politických faktů; její pronikavé závěry se o tato fakta opírají, jsou vyvážené, kritické a spravedlivé. V detailech je možno nesouhlasit, lze snad také klásti odlišnou míru důrazu na některé aspekty československé situace, o nichž Dr. Friedman pojednává. V každém případě však je toto dílo přínosem, osvětlujícím konečně jasně hlavní fáze československé kalvarie. Jeho význam není jen úzce československý, nýbrž v pravém slova smyslu světový. Pro myslícího Čechoslováka v exilu by důkladné prostudování této knížky mělo být přímo mravním příkazem. Je třeba doufat, že *The Break-Up of Czech Democracy* bude podkladem pro další studie i náležitě oceňovaným přínosem k budoucímu politickému programu československých demokratů. Pro celý demokratický svět je jednak poučením, jednak varováním.

H. J. HAJEK.

D O P I S Y

SSSR — LUD A REŽIM.

Dovoľte mi, abych učinil niekoľik poznámek k zaujímavému jinak článku v 7-8 čísle srpenzáří, „Skutečnosti“, pod titulom „SSSR, ľud a režim“ od Karola Beláka.

Zásadne bych chcel zaujmout stanovisko k návrhu autora, ktorý doporučuje pro úspěšný boj proti SSSR.

Pod bodem 1) p. Belák doporučuje Západu „vyeliminovat z propagandy každou tendenci proti Rusku, nenahrávat menšinám proti ruskému živlu“. To znamená, že pro autora nacionální politika carského režimu a Stalinova SSSR je správná a nemá být změněna. Jak se má tedy rozumět názoru autora, zjištěném na jiném místě: „... ako národnostná, ztroskotaly i ostatné politiky“ v SSSR? Je tedy p. Belák toho názoru, že i fiktivní vyznání národnostní otázky v SSSR v přítomné době mělo by zmizet v jediném moři nového ruského státu?

Autorem je zejména ignorována otázka ukrajinského národního odboje. Mohlo se to stát ze dvou důvodů: z neznalosti faktů nebo z nesympatie k ukrajinskému osvobozenec-kému hnutí, které charakterisuje kromě Rusů také některé kruhy polské a československé emigrace.

Pouhou formou dopisu není možné obsáhle dementovat názory autora řadou faktů o přítomných událostech na Ukrajině, jimiž by se dal dokázat opak tvrzení ve větě: „nacionalismus menšin nemá živej tradicie, vůdcov ani program“. Kdo je jen trochu obeznámen s vývojem událostí během II. světové války a po ní, ví, že na Ukrajině trvá od r. 1942 ozbrojený odpor zpočátku proti Němcům a nyní proti Rusům. Toto hnutí i známé pod jménem „Ukrajinská Povstalecká Armáda“ (UPA) a je ilegálně rozvětvena v celé Ukrajině, ba i na Sibiři mezi deportovanými Ukrajinci. Výrazným cílem tohoto hnutí je národní osvobození. Když mluvíme o „vůdcích“, ptáme se, v které jiné lidově demokratické zemi jsou takoví organizátoři antikomunistického odboje jako na př. na jaře padlý gen. Taras Čuprinka, anebo současný velitel UPA, plk. Vasyl Koval? Tito lidé jsou známi nejen bojem na Ukrajině, ale též stykem s ostatními antibolševickými hnutími za „Železnou oponou“. Aby mohl p. Belák tvrdit, že „rusko-ukrajinský antagonismus“ se projevuje jen v emigraci a „za

hranicemi SSSR, je vcelku bezvýznamný“, ať laskavě prostuduje tyto problémy nejen z ukrajinských, ale i cizích pramenů. Co se týče nejnovějších zpráv z Ukrajiny, autor tohoto dopisu mu je může zprostředkovat v originálních dokumentech. Ukrajinské osvobozenec-ké hnutí má celkem jasný program, což by se p. Belák mohl dovědět na základě tohoto materiálu, a to: národní a sociální osvobození, samostatný ukrajinský demokratický stát a rozčlenění ruského imperia na národní státní celky.

Kategoricky odmítám tvrzení autora o „levosti“ každého antikomunismu v SSSR. Těse p. Beláka, že „protikomunismus, fundovaný nábožensky, nacionálně anebo slobodnopodnikatelsky nepredstavuje v SSSR realnou silu“, vyplývá z úplné ignorace problematiky národů v sovětské sféře a z neznalosti vnitřní kultury a společenského zřízení především takových národů, jako Baltiků, Ukrajinců, Bělorusů, Kozáků a Gruzinců.

Pan Belák uvažuje celý komplex protibolševického boje ze stanoviska prakticky záporného: boj proti Stalinovi, NKVD, byrokracii, kolektivisaci, otrocké práci, deportaci a bidě. Je fakt, že proti tomuto zlu národy SSSR bojují a budou bojovat, ale nebojuje se jen „proti“, ale i „za“, a to za národní osvobození od bolševicko-ruské nadvlády, za demokratické zřízení, sociální spravedlnost, obnovení náboženské svobody, osobních a politických práv, soukromého vlastnictví atd.

Toto autor článku nechce vidět, protože se dívá na celou sovětskou problematiku, a zvláště na boj ukrajinského národa za svobodu brýlemi levého socialisty, zabarvenými sympatiemi k ruskému imperialismu.

Vasyl MARKUS (Fribourg).

*

PÍŠAL SOM SVOJ ČLÁNOK „SSSR—LUD A REŽIM“ v prísnej snahe podať verný obraz toho čo som za svojho 18-mesačného pobytu v SSSR videl. Už na mieste som si uvedomil, že obraz o Rusku, i o ruském antikomunizme, ktorý som si priniesol z domova, sa nekryje so skutočnosťou. Niektoré z nových prvkov byly tak prekvapujúce, že som ich overeniu venoval toľko času a energie, koľko som len mohol. Podotýkam, že väčšinu svojho pobytu v SSSR som bol v zázemí, požívajúc neobmedzenej slobody pohybu a nehateného styku s obyvateľstvom. Pripúšťam rád, že moje poznatky byly skreslené vojnou, ktorá snáď na chvíľu utlumila rusko-ukrajinské rozpory, a je tiež možné, že 18

mesiacov bola doba príliš krátka na dôkladné rozpoznanie tých prúdov, ktoré sa skrývajú pod povrchom sovietskej skutočnosti.

Podotýkam však tiež, že presné tie veci, ktorých ignorovanie mi Váš list vytýka, ma už v SSSR prekvapily, a práve tie prvky som si overoval viacej než ostatné.

Nikde na Ukrajine v dobe od marca 1942 až do septembra 1943 som nevidel markantnejších stôp po ukrajinskom oslobodzovacom boji, alebo hnutí. Obyvateľstvo SSSR bojovalo len na dvoch frontách, na sovietskej a na nemeckej. Že na sovietskej strane ukrajinsko-nacionálnych motívoch nebolo, netreba dokazovať. Na nemeckej strane bojovali Vlasovci tiež naprosto bez oných motívov. Banderova skupina, početne nejslabšia a iba miestami v činnosti, bojovala najčastejšie na obe strany. Poznal som túto skupinu dobre; mala silné demokratické instinkty a neujasnený federalistický program. Boly v nej nacionálne tendencie, ale vyhranený, separatistický nacionalizmus som nezistil prakticky nikde. Niekoľko banderovských skupín, ktoré som poznal, viedli dokonca Rusi.

Na základe svojich skúseností z Ruska proste nemôžem potvrdiť, že by sa rusko-ukrajinský antagonizmus prejavoval v SSSR tak výrazne ako v exile. Ako obecný jav som ho nikde na Ukrajine nekonštatoval, ani v širokých vrstvách obyvateľstva a ani v inteligencii. Pripúšťam však rád, že sa môžem myliť a budem p. Markusovi vďačný, ak mi poskytne ním spomínané originálne dokumenty, ktoré môj omyl vyvrátia.

Zotrvávam taktiež pri svojom tvrdení, že „ruský antikomunizmus je ľavý až do špiku kostí“. Je prirodzené, že výminkou sú Baltici a vôbec národy alebo národné skupiny pripojené k SSSR až po roku 1939. To moje zistenie ľavosti ruského antikomunizmu ma stálo veľa bolenia hlavy. Po celú dobu svojho pobytu v SSSR som si kládol otázku: „Čo bude ďalej? Tí ruskí antikomunisti nechcú Stalina, teror, deportácie . . ., ale vôbec nechápu, že tie veci sú nutný epilog socialistického dobrodružstva v ruskom prostredí a ruskej tradícii. Kto chce v Rusku odstrániť Stalina a ponechať štátne vlastníctvo, kontrolu, päťročnice a pod., ten si čoskoro vypestuje nového Stalina.“

Pri svojom tvrdení, že ruský antikomunizmus je vedome alebo nevedome „ľavý do špiku kostí“, kategoricky trvám. Tá ľavosť bude totiž prvý problém nového Ruska a, ako som to bezpečne a na mieste zistil, i no-

vej Ukrajiny. Ak nový poriadok pôjde príliš „do prava“, vyvolá presne ten odpor širokých vrstiev, ktorý kedysi tak fatálne pomohol komunistom za občianskych válok. Ruský antikomunizmus je ľavý, čo vlastne nie je treba ani vysvetľovať: Ludia v „starom“ Rusku nevedia a po tridsiati rokoch „prevýchovy“ ani nemôžu vedieť myslieť v iných kategoriách než tak alebo onak komunistických. Ti, ktorí by predsa ináč mysleli, sotva ušli oku NKVD.

Jestliže tvrdím, že ruský antikomunizmus je svojím spôsobom komunistický a teda zas potencionálne stalinský, chcem len zdorazniť zodpovednosť Západu, ktorý bude sám musieť nájsť riešenie.

Môj program akcie proti SSSR som koncipoval úmyslne záporne. Kto chce, môže pojem „proti Stalinovi“, „proti NKVD“ . . . formulovať pozitívne: „za vládu ľudu“, „za občianske slobody“ . . . Pokládám však tú negatívnu formuláciu niekedy za účinnejšiu. Obávam sa, že obyvateľ „starého“ Ruska už nevie, čo si predstaví pod „vládou ľudu“ alebo „občianskymi slobodami“. *Pre začiatok* je snád' lepšie začať negatívne.

Na zakončenie mojej repliky chcem ubezpečiť p. Markusa, že nemám antipatií k Ukrajincom, i keď veľmi silne pochybujem o demokratickej kvalifikácii východoevropského nacionalizmu. Nie som ľavý socialista, ale liberál, tak ako tomuto pojmu rozumie B. Croce alebo S. de Madariaga. K ruskému imperializmu nemám o nič väčšie sympatie ako p. Markus.

Karol BELAK.

*

DOSTAL JSEM DO RUKOU VAŠ CASOPIS, který mne překvapil vysokou úrovní na vyprahlém úhoru naší emigrace. Přikládám předplatné a těším se na příští číslo, neboť z psaní vidím, že neotročíte politickým tajemníkům. Citím, že jedině svobodné psaní může odhalit příčiny mravního rozkladu našeho národa a správně jste ukázali na odsun sudetských Němců, který způsobil, že se luza přehoupala do vedení národa. Takový přesun provedli nacisté v Říši s majetkem židů a sociálních demokratů; tohle nechťěji vidět naši lidé, jejichž počínání nebylo ani demokratické ani odpovědné.

F. K. (New York).

MNOZI „SKUTEČNOSTNÍCI“ mne požádali, abych revui pogrataloval k jejím posledním číslům, což rád činím. Musím se Vám pochlubit, že dobře zakotvila jak mezi novými, tak mezi starousedlíky. Většina neplaticích odběratelů se ozvala a slíbila vyrovnat předplatné.

M. J. (Uppsala).

DLE MÉHO SKROMNÉHO MÍNĚNÍ
Váš časopis má krásnou úroveň a dává lidem dohromady, nikoliv rozeštvává. Přeju Vám mnoho úspěchů.

M. R. (Brusel).

OMLOUVÁME SE za technické nedostatky lednového čísla, které byly způsobeny přesídlením a změnami administrace. Úvodní článek *Prozatímní bilance* byl článkem redakčním a jeho autorem nebyl Karol Belák. Nedopatřením se stalo, že jméno autora článku *Znaky úpadku* Josefa Kodíčka, vypadlo z textu.

Redakce — Londýn.

„ŽENA SE NEMÁ PLÉST DO POLITIKY“

... říkával mi můj tatínek, když jsem byla malá a když jsem nechtěla pochopit, proč vlastně zakazuje mamince účastnit se různých schůzí, být členkou nějaké strany, nebo snad dokonce pro ni pracovat a podobně. „Protože politika je špína, kazí charakter a žena má vychovávat děti a ne se zabývat takovými věcmi — a vůbec žena tomu nerozumí,“ byla vždycky jeho odpověď.

Vzpomínám si na jedny volby. Tatínek byl někde na cestách a všechny ženy naší domácnosti byly bezradné. Maminka tehdy musela telefonovat tatínkovi a zeptat se, co že to mají vlastně volit. Bylo mi to už tenkrát k smíchu a zajímalo mne, jak to bylo v jiných rodinách. A zjistila jsem, že pouze jedna žena, ze všech těch, kterých jsem se ptala, volila z přesvědčení a se zájmem. Byla to jedna komunistka. Jinak jsem všude slyšela podobné historky jako se odehrávaly u nás — někde, kde byl muž členem nějaké strany, bylo ve většině případů nařízeno, že se bude volit to či ono. Jinde, kde byly právě hádky v domácnosti k vůli spálenému obědu, žena z protestu místo třeba soc. dem. volila schválně nár. dem. Jinde zase byla dceruška zasnoubená s kandidátem nár. soc. a tak bodejťby maminka nepodpořila a nedala do obálky místo čísla 4 třeba 7. Co na tom, vždyť ona se stejně o politiku nestará a vůbec tomu nerozumí.

Pamatujete se na ty zástupy žen, které házely květiny na cestu, již projížděl Hitler? Klekaly si na chodník, kudy přešel. Říká se, že prý to byly ženy, které mu dopomohly k tak rychlému vzestupu. A to asi jen proto, že měl fascinující pohled. A nezdálo se vám, že když přijel Gottwald na Václavské náměstí, aby oznámil svým věrným, že je konec doby utlačování kapitalisty a že nastává doba spravedlnosti, že převládaly nadšené výkřiky zfanatisovaných žen?

Žena měla, má a bude mít asi vždycky blíže k fanatismu než muž. Ale není právě proto důležité a není povinností mužů snažit se odstranit ten fanatismus, který obyčejně pramení z nevědomosti a který, jak jsme viděli, může vést k tak velkým omylům. Ne posiláním žen vařit, když se jedná o politiku, která „přece kazí charakter“ — ale jednak dělat politiku takovou, která charakter nekazí, ale spíše upevňuje a pomoci ženě stát se uvědomělou a hodnou toho, používat svého volebního práva (že 50 procent mužů nemá ženám co vyčítat, co se týče tohoto volebního práva, to je ovšem zase další otázka).

Od února 1948 uplynuly už tři roky. Nic se u nás v celém exilu neudělalo, až na to, že se zakládají stále nové a nové strany a různé jiné organizace, a tatínkové, kteří tam chodí dělat politiku, říkají asi dále svým dceruškám a ženám: „To nic pro tebe není, politika je špína, to viš...“ A proč by vlastně politika měla být a zůstat špinou? A proč by nebylo lepší a správnější ji očistit a dát jí pravou její úlohu? „Pravá politika je nepolitická,“ řekl kdysi Masaryk. Nemá v takovéhle politice žena důležitou úlohu? Nemyslím, že by měla žena agitovat na schůzích, že má nosit dlouhé kalhoty a mužsky ostříhané vlasy a že se má vlastně ponižovat tím, že chce být rovnoprávnou. — Žena má zůstat ženou, nemá si dát vzít tu nejkrásnější úlohu, kterou jí příroda dala. — Ale nezdá se mi správným, dávat ženám hlasovací právo a neříci jim, proč je mají, a co s ním mají dělat.

Myslím, že ženin hlas asi zhrubne a žena se stává ošklivou, když se obléká do hnědých košil a volá „Heil Hitler“ — anebo když si váže vlasy do nevkusného červeného šátku a křičí „Proletáři všech zemí spojte se“, ale nezůstává žena ženou, když bojuje za lidská práva a říká „Všichni dobří lidé spojte se a pomozte nám vytvořit lepší svět“?

M.

Oznamujeme vydání nové knihy

Karla Čapka „Hovory s TGM“

Kniha vyjde pravděpodobně v červnu v omezeném počtu výtisků. Závazné objednávky nutno zaslati proto naší administraci co nejdříve. — Cena 12 s. 6 d. plus poštovné. Zájemcům pošleme seznam knih, které vyjdou v letošním roce jen pro pravidelné odběratele.

BIBLIOGRAFIE SUDETSKÉ PUBLICISTIKY, určená politickým pracovníkům, vyjde v březnu 1951 v řadě prací Studijního ústavu Skutečnosti.

Tato bibliografie obsáhne mimo zvrubných informací o politické a kulturní činnosti sudetských Němců podrobný popis všech důležitých knih a časopiseckých článků o této otázce, vydaných sudetskými Němci. Účelem publikace je, aby zájemcům usnadnila rozhled po důležitém aspektu německé otázky. Přibližná cena DM 3.—, nákladem německé mutace DEMOCRATIA MILITANS. Zájemci necht' napíší na adresu:

MUENCHEN, Schiessfach 6, Postamt 62, GERMANY.

KUPUJEME ČESKÉ A SLOVENSKÉ KNIHY A ČASOPISY: klasiky, díla náboženská, hospodářská, historická, beletrii starší i novou poesii. V Německu platíme v markách, v ostatní cizině dolary. Podrobné nabídky s udáním požadované ceny na redakci SKUTEČNOSTI, Muenchen, Postamt 62, Schliessfach 6, U.S. Zone, Germany.

Koncem ledna t. r. vyšlo další číslo německé mutace DEMOCRATIA MILITANS, v rozsahu osmdesáti stran, v zlepšené úpravě.

Z obsahu uvádíme:

Die Idee Nr. Eins (Belák), Um eine demokratische Moral (Bregha), UdSSR: Volk und Regime (Belák), Amerika und Europa (Colloredo-Mannsfeld), Zwischen Chaos und Autoritaet (Belák), Einleitung zum Foederalismus (Caduz), Die jungen Deutschen (van Loon), Die Moeglichkeiten des Herrn Jemand (Wolf), Kohlbenheyer — ein neuer Maertyrertypus? (Demetz), Die ewig Gestrigen (Skalicky) atd.

Cena výtisku DM 1,50, resp. ekvivalent mezinárodními odpovědkami. Ukázková čísla zdarma. Zájemci necht' se hlásí na adresu:

MUENCHEN, GERMANY, U.S. ZONE, Schliessfach 6, Postamt 62.

LOFKO LTD.

SOFT DRINKS MANUFACTURERS

41-5, CHIPPENHAM MEWS
LONDON, W. 9.

„SKUTEČNOST“, Independent Revue for Politics, Literature, Sociology and Economy. Published monthly in Great Britain. Publisher's Office: 28, Orchard Crescent, Edgware. Printed by Warwick Printing Co., Ltd., 9, High St., Warwick.